

SOSIALØKONOMEN

6

JUNI 1961

AV INNHOLDET:

Justeringsforhandlingene

Områdeplanleggingen

Industriens markedsproblemer

Treforedlingsindustrien i EFTA

Organisasjonsteori

SOSIALØKONOMEN

Tidligere Stimulator

Utgitt av Sosialøkonomisk Samfunn

Nr. 6 - 15. årgang - juni 1961

Justeringsforhandlingene

I henimot ett år har nå justerings- og normeringskravene fra statsfunksjonærenes organisasjoner vært til behandling i Statens lønnsutvalg. Det er vanskelig å uttrykke sin mening om denne etter hvert groteske forestilling i parlamentariske vendinger. Vi vil forsverge at noen annen lønnstakergruppe i dette land enn nettopp statsfunksjonærene kunne være tålmodig nok til å finne seg i en så skandaløs sendrektighet. Det er heller ikke bare den enkelte statsfunksjonær som er skadelidende; i ett år har nå de institusjoner som i særlig grad berøres av justeringskravene vært forhindret fra å føre en fornuftig personalpolitikk, og det i en situasjon da staten allerede på forhånd er på vikende front i konkurransen om arbeidskraften.

I intervjuet i dette nummer peker pris- og lønnsministeren på et par av årsakene til den sendrektige behandling i Lønnsutvalget. En av dem er at organisasjonene ikke foretok noen «grovsikting» av kravene, men fremla hvert eneste ett — i alt nærmere 5 000 — for utvalget. Bak denne rundhåndethet lå selvsagt rene organisasjonspolitiske hensyn; man ville ikke risikere den «belastning» det kunne medføre om noen av medlemmene følte seg tilsidesatt. Det kan vel neppe være tvil om at organisasjonene har pådratt seg en vesentlig alvorligere belastning gjennom sitt medansvar i justeringsmiséren.

Hovedårsaken til Lønnsutvalgets manglende arbeidsevne har etter alt å dømme vært den, at det — som statsråd Bøe sier i intervjuet — har vært vanskelig å få samlet utvalgsmedlemmene til møter. De har med andre ord neglisjert arbeidet i Lønnsutvalget til fordel for andre gjøremål. Vi ser ingen grunn til å legge skjul på at de største syndere i denne henseende er å finne blant organisasjonenes egne representanter i utvalget. Det er beklagelig at det blant statsfunksjonærenes representanter i et så viktig utvalg skal være noen som finner det nødvendig å tilbringe en så stor del av sin tid på reise- fot at det lammer utvalgets virksomhet i lange perioder om gangen. Vi tror det kunne være grunn

til å overveie om man i fremtiden ville være bedre tjent med mindre reiseliv og mer kontorarbeid blant tillitsmennene.

*

Sommerferien står nå for døren. Det er lite sannsynlig at Statens Lønnsutvalg vil gi avkall på sin ferie for å bli ferdig med justerings-saken. Etter alt å dømme vil så den røde strek for statsfunksjonærene bli passert før det er gått mange måneder, og det er all grunn til å vente at arbeidet med justeringskravene blir lagt til side mens eventuelle forhandlinger om indeksregulering pågår. Så kommer juleferien, vinterferien og påskeferien, og til våren er det igjen tid for nye generelle lønnsforhandlinger. Det skulle være god utsikt til at Statens Lønnsutvalg kan feire flere årsjubileer i sitt arbeide med justerings- og normeringskravene.

Filologenes og Realistenes Kandidatforening har reist krav om at det må bli fastsatt tidsfrister for slike forhandlinger i fremtiden. Det er en tanke som vi gir vår tilslutning.

Sosialøkonomen

Etter 2½ års funksjonstid har Sosialøkonomens to redaktører nå funnet det nødvendig å få avløsning. Samtidig har bladets redaksjonssekretær og studentredaktør sagt opp sine stillinger. Etter sommerferien kommer således Sosialøkonomen tilbake under helt ny redaksjon.

De fratreddende redaktører vil på fallrepet takke bidragsytere, lesere, annonsører, og sist, men ikke minst, Sosialøkonomisk Samfunns styre, for godt samarbeid!

Siden sist

Ny professor

Dosent, dr. oecon. Preben Munthe (c.o. 1946) er utnevnt til professor i distribusjonsøkonomi ved Universitetet i Oslo.

Professoratet, som ble opprettet for to år siden, men hittil har vært ubesatt, har følgende fagkrets: 1) den internasjonale arbeidsdeling, vekselvirkningene mellom produksjon og distribusjon, handelen som faktor i samfunnsøkonomien, 2) den innenlandske vareomsetning, 3) utenriks-handelen og 4) transportøkonomi.

Sosi-A-tetsnytt

Lars Kåre Tronsmo (c.o. 1935) er utnevnt til ekspedisjonssjef i Kirke- og undervisningsdepartementet.

Johannes Smith (c.o. 1951), som siden 1955 har vært register- og statistikksjef i Stavanger kommune, er fra 1. september tilsatt som konsulent i Vegdirektoratet.

Arnold Kirkeby (c.o. 1953) går 15. juli fra førstesekretærstilling ved NSB's økonomiavdeling til konsulentstilling i Vegdirektoratet.

Thor Wessel (c.o. 1956) har gått fra stilling som mediaforsker ved Forenede Annonsebyråers Marketingavdeling til Norsk Utenrikspolitisk Institutt, Kontoret for øst-økonomi.

Eksamensoppgaver

sosialøkonomisk embetseksamen våren 1961

Sosiallære:

Redegjør kort for den «pris- og subsidiepolitikk» som har vært ført i Norge i de siste år og diskuter bruken av prisregulering og subsidier som midler i sosialpolitikken.

Offentlig økonomikk:

Hva menes med en progressiv skatt?

Gi en oversikt over de punkter i det norske skattesystem hvor en har progresjon med hensyn på inntekten.

Drøft noen av de problemer som er fremme i den offentlige debatt i forbindelse med skatteprogresjonen.

Penge- og kredittlære:

Diskuter begrepet likviditet.

Angi de faktorer som kan være bestemmende for a) husholdningenes, b) bedriftenes og c) bankenes ønsker om å holde likvide beholdninger.

Drøft på denne bakgrunn likviditetspreferansefunksjonen i makroøkonomiske teorier av Keynes type.

Næringsøkonomi:

Hvilke problemer blir norsk varehandel stilt overfor som følge av Norges tilslutning til frihandelsområdet (EFTA)?

Bedriftsøkonomi:

Diskuter de bedriftsøkonomiske virkninger av skatt på bedriftenes utgifter (for eksempel en skatt på bedriftenes lønnsutgifter).

Høyere kurs i økonomisk teori:

Hva kan det bety, fra et produksjonsteoretisk synspunkt, at en næringsgren er «sterkt kapitalkrevende»?

Spesialoppgave i statistikk:

Drøft behovet for en utbygging av statistikken over lagerhold med utgangspunkt i den foreliggende offisielle statistikk på dette område. (Se Statistisk Månedshefte, tabell IX.)

Eksamensresultatene

Fire kandidater fullførte sosialøkonomisk embetseksamen våren 1961. Det var Jacob Berrefjord, Odd Høkedal, Reidar Nilsson og Aina Uhde. De nye cand. oecon.'er fikk sine vitnesbyrd ved en tilstelning arrangert av Sosialøkonomisk Samfunn tirsdag 13. juni.

Av de 14 som var oppmeldt til eksamen 1. avdeling, besto 9 eksamen.

Dette er siste nummer av Sosialøkonomen før sommerferien. Vi kommer igjen i september.

Redaksjonen ønsker alle bladets lesere en god ferie!

Forhandlingene i Statens lønnsutvalg betyr full gjennomgåelse av regulativet

*Nærmere 5000 krav
fremmet gjennom hovedorganisasjonene*

Den økende konkurranse mellom Staten og det private næringsliv om den akademiske arbeidskraft har ført til uro blant statsansatte akademikere. Det har ikke gjort situasjonen bedre at justerings- og normeringsforhandlingene i Statens lønnsutvalg trekker ut i det uendelige og derved skaper usikkerhet både hos de ansatte og i administrasjonen. I en samtale med lønns- og prisministeren, statsråd Gunnar Bøe, har Sosialøkonomen tatt opp disse og andre personalproblemer i statsforvaltningen.

— Skyldes det uheldige bestemmelser i den nye tjenestetvistloven at justeringsforhandlingene tar så lang tid?

— Nei, det tror jeg ikke man kan si. At oppgjøret tar så lang tid, skyldes utelukkende den måten det nye systemet er blitt praktisert på. De enkelte funksjonærorganisasjoner har rett til å reise krav for en hvilken som helst stilling, og det er også blitt gjort i stor utstrekning. Når så alle kravene skal behandles i lønnsutvalget hvor det kreves formell prosedyre, må det nødvendigvis ta tid. Uansett hvor svakt et krav er, skal det prosederes før utvalget gir en begrunnet kjennelse.

— Kunne det ikke vært gjort noe for å redusere antall krav?

— Det måtte i så fall vært gjort av hovedorganisasjonene, som har en sentral og sterk stilling etter den nye loven. Når de ikke har foretatt noen «siling» av kravene, kan det ha mange grunner.

— Kan De nevne noen?

— Hovedbegrunnelsen har vel vært at bestemmelsene nå skal praktiseres for første gang. Ved å la alle krav slippe fram ville man få en generaloverhaling av hele lønnsregulativet. Dessuten ville det utvilsomt bety en belastning for organisasjonene å stoppe enkelte krav. Dette skyldes ikke minst at vi har konkurrerende organisasjoner. Det er klart at styret i en av hovedorganisasjonene ikke vil være

villig til å ta belastningen ved å «sile» kravene så lenge de ikke kan føle seg sikre på at de andre organisasjonene gjør det samme. Men dette er jo ikke noe nytt problem, organisasjonene har heller ikke ved tidligere oppgjør foretatt noen siling. Problemet er bare blitt så mye større denne gang fordi det er stillet langt flere krav enn vanlig, 4—5000 i alt.

— Betyr det at det er flikket og lappet for mye på det opprinnelige lønnsregulativet, og at løsningen nå ville vært å oppnevne en ny stor lønnskomité?

— Nei, det tror jeg ikke. De kravene som er fremmet gir ikke grunnlag for en slik slutning. Jeg vil derimot peke på et annet moment i denne sammenheng. Det ville være ønskelig at organisasjonene under justeringsforhandlingene i større grad skilte mellom de aksjoner som skyldes lavt regulativ og de som skyldes feilaktige plaseringer i regulativet. Forøvrig vil de kjennelser som lønnsutvalget kommer fram til, få samme virkning som forslag fra en lønnskomité, bortsett fra at utvalgets kjennelser er bindende for staten. Så omfattende som kravene har vært nå, er det etter min mening rimelig å betrakte lønnsutvalgets arbeid på linje med en fullstendig gjennomgåelse av regulativet i en komité, og jeg håper at organisasjonene vil dele denne oppfatning.

— Det klages over at det er for mange og for lange opphold mellom møtene i utvalget. Selv om det er mange krav som skal behandles og prosedyren krever lang tid, ville det ikke likevel være mulig å øke tempoet?

— Det er riktig at det har vært enkelte lange pauser i arbeidet, men det har ikke vi i departementet herredømme over. Hovedpoenget her er at vi har et fellesregulativ slik at behandlingen av alle krav må sees i sammenheng. Det er derfor nødvendig å ha faste representanter i utvalget, og med så mange som ni medlemmer må en regne med at det til visse tider kan være vanskelig å få alle til å møte.

— Det er nå mindre enn et år til vi skal starte hovedforhandlingene om ny tariffavtale; tror De vi må regne med at det vil ta like lang tid å komme gjennom neste oppgjør?

— Det er det selvsagt ikke mulig å si noe sikkert om, men personlig tror jeg at ihvertfall behandlingen av justerings- og normeringskravene vil gå raskere. Det er to momenter jeg da legger særlig vekt på. Før det første regner jeg med at de begrunnelser som utvalget gir for sine kjennelser ved dette oppgjøret, vil få den psykologiske virkning at organisasjonene senere vil være mer betenkt over å fremme krav som er svakt begrunnet. Og for det andre vil dette gjøre det lettere å forhandle om kravene først og dermed redusere sakmengden i lønnsutvalget.

— Skal vi så gå over til et annet felt. Kan De si litt om det nye kontoret i departementet som skal arbeide med opplæringsproblemene i staten?

— Det foreligger som kjent forslag om opprettelse av et opplæringsråd og en stilling som opplærings-sjef for staten. Det som er skjedd, er at vi som et første skritt har etablert en seksjon i Lønns- og prisdepartementet som skal arbeide med forvaltnings-spørsmål generelt. Personaldirektoratet har hittil primært vært et lønnsdirektorat, men har jo også forvaltet tidligere. Det som nå skjer er derfor ikke i og for seg noen nydannelse, men mer et forsøk på å trimme og tilpasse virksomheten. Det har vist seg nødvendig å øke innsatsen på dette felt, og en har funnet at det bør skje gjennom en styrkelse av Personaldirektoratet.

— Hvilke spørsmål vil den nye seksjonen fortrinnsvis arbeide med?

— Av hensyn til personalforvaltningen regner jeg det som svært viktig å få utarbeidet en teknisk håndbok eller et regelverk. Departementet er innstilt på å delegerer mest mulig myndighet til de enkelte etater. Delegering krever imidlertid lojalitet, og et vilkår for lojalitet er at etatene er orientert om gjeldende bestemmelser. Vi er allerede i gang med å utarbeide håndboken, men det vil selvsagt ta sin tid å få den ferdig. Senere må den holdes ajour, og vi håper også å kunne foreta forbedringer på grunnlag av meldinger fra dem som bruker boken.

— Hva med opplæringsvirksomheten?

— Ja, dette er et veldig arbeidsfelt hvor det ikke er tale om noen engangsoperasjon. Arbeidet må såvidt jeg skjønner gå i tre hovedretninger, nemlig

samarbeid med eksisterende utdanningsinstitusjoner, kontakt med statsetatenes egne skoler, og opplæringsvirksomhet i egen regi.

— Hvilke eksisterende utdanningsinstitusjoner kan det være aktuelt å samarbeide med, og hva slags samarbeid kan det bli tale om?

— Jeg tenker ikke her bare på våre høyere læreanstalter, universiteter og høyskoler, men også skoler som gir mellomutdannelse på forskjellige områder. Det kan være tale om endringer i studie- eller skoleplanen, opprettelse av spesielle kurser osv. Jeg tenker særlig på en utvidet differensiering innenfor studiene, men vil presisere at en slik differensiering må komme helt i slutten av studiet. Jeg vil også nevne samarbeid om forskjellige former for «postgraduate» utdannelse.

— Hva med statsetatenes skoler?

— Her vil vi gradvis forsøke å justere utdannelsen så den best mulig dekker de skiftende behov. Det kan også være aktuelt å hjelpe etater som i dag ikke driver egen utdanning, men som bør gjøre det. En registrering av stillingen på dette område er satt i gang.

— Er det noen planer for opplæringsvirksomhet i egen regi?

— Rasjonaliseringsdirektoratet har i flere år drevet kursvirksomhet for statsfunksjonærer. Det er meningen at den nye seksjonen skal overta dette arbeidet etterhvert som den blir utbygget. Også på dette område vil det etter min mening være hensiktsmessig å samarbeide med eksisterende institusjoner som driver spesialopplæring av forskjellige art.

— Det blir ikke lett å gjennomføre et så stort program?

— Nei, det vil kreve stor innsats fra alle hold. En vesentlig forutsetning vil være at vi får etablert et godt forhold til organisasjonene så vi får deres velvillige medvirkning til å gjennomføre planene. Dessuten må vi ha kontakt med representanter som kjenner behovene fra arbeidsgiversiden, og da disse er forskjellige på de ulike områder, vil det være nødvendig å ha et stort opplæringsråd.

— Vil utbyggingen av opplæringsvirksomheten øke avansementsmulighetene i vesentlig grad?

— Neppe i første omgang. Det er jo ikke nok å få tilpasset utdanningsmulighetene. Vi må også rent praktisk få sørget for at de som er interessert gis økonomisk mulighet for å skaffe seg tilleggsutdannelse. I dag er storparten av stipendiemassen knyttet til universiteter og høyskoler og forutsetter akademisk utdannelse. For andre grupper finnes det lite eller ingenting av stipendier, og hvordan skal interesserte da kunne fortsette utdannelsen? Må de ta den i tillegg til sitt yrke? Et annet problem som må løses, er utvelgelsen av dem som skal få permisjon

Plan og tiltak i distriktsutbyggingen

Av cand. oecon. Tore Kindt

1. Perspektiver i den nasjonaløkonomiske planlegging.

Norges første nasjonalbudsjett i 1947 kom som en naturlig følge av endringen i synet på statens oppgaver og på statens muligheter til å påvirke næringslivets disposisjoner. Tidligere hadde man nøyet seg med finanspolitiske operasjoner som Open Market Operations, endringer i diskontosatsen, foruten finanspolitiske tiltak gjennom statsbudsjettet. Med nasjonalbudsjettet ble imidlertid Stortinget invitert til å ta standpunkt til et ett-års programbudsjett for A/S Norge.

Bedriftsledersynet på statens oppgaver er senere ført videre. Foran stortingsvalget i 1953 ble langtidsplanlegging tatt opp gjennom et 4-års langtidsprogram. Det langtidsprogram som i år har sett dagens lys, er således det tredje i rekken.

Stort sett er både nasjonalbudsjettene og langtidsprogrammene lagt opp med «profitmaksimering» som mål. Med små reservasjoner har man antatt at størst mulig nasjonalinntekt også vil gi størst mulig velferd. Disponeringen ut fra denne målsetting har sikkert vært medvirkende til at vi på visse områder gjennom lengre tid har beveget oss på grensen av det som folk politisk er villig til å akseptere, ut fra sosiale, kulturelle, nasjonale og andre trivselsmessige grunner. Det tenkes da særlig på de strukturelle endringer som pågår i bosettingen her til lands, og her kommer distriktsynet — den geografiske differensiering — inn med full tyngde.

Det er neppe i Norge særlig sterk opposisjon mot en bosettingskonsentrasjon som er nødvendig for å skape nye arbeidsplasser til erstatning for dem som blir overflødige i jordbruk, skogbruk og fiske. Det som imidlertid ikke aksepteres er at denne befolkningsskonsentrasjonen skal lede til at praktisk talt

hele den norske befolkning blir boende i en storby rundt Oslofjorden. Som en ordfører uttrykte det: «En slik bosettingsstruktur vil ikke danne grunnlag for en nasjon; den vil bare kunne skape en ny europeisk storby.» — Sagt litt mindre outrert er vel den vanlige politiske oppfatning at vi gjerne ser at småbyer og bygdesentre styrkes, men vi ønsker at dette skal skje på en slik måte at alle områder i landet fortsatt blir bebodd.

Om denne begrensning av vårt mulighetsområde for økonomisk planlegging og økonomiske tiltak faller sammen med ønsket om maksimal nasjonalinntekt vet vel ingen. Dertil er studiet av disse forhold ennå kommet for kort. Men nettopp fordi utviklingen siden 1945 har truet befolkningsgrunnlaget i flere store områder av landet, er distriktenes problemer og de geografiske ulikheter i landet blitt et sentralt politisk tema. Derved er planmessige tiltak fra statens og kommunens side blitt viet økende interesse, og i tillegg til A/S Norges nasjonalbudsjett er vi nå i ferd med å få særbudsjetter for de enkelte fylker og områder.

2. Områdeplanlegging.

I årene fra 1948 til 1952 ble det etablert kontorer for områdeplanlegging i 15 fylker, og i Arbeidsdirektoratet et sentralt sekretariat. Fylkene rundt indre Oslofjord, Østfold, Akershus og Buskerud, fikk sine kontorer i 1958/59, slik at hele landet i dag er administrativt dekket. Områdeplanetaten var statlig og midlertidig fram til 1956. Ved endring i sysselsettingsloven er områdeplankontorene i fylkene fra 1956 lagt under fylkesmannen, men områdeplansjefene er fortsatt statstjenestemenn, og Arbeidsdirektoratets 7. kontor fungerer fortsatt som sekretariat

for å gå på skole. Men jeg vil tilføye at det er all grunn til å forsøke å skape større sammenheng mellom bunn og topp i de enkelte etater.

— Er det andre aktuelle spørsmål innenfor personalforvaltningen De vil si noe om?

— Blant de spørsmål som det er vanlig å diskutere i dag, vil jeg særlig nevne introduksjonen av de nyansatte. På dette område gjøres det altfor lite. Jeg tror det er mye å vinne ved å legge større vekt på introduksjonen og ikke minst få lagt den opp systematisk.

— Til slutt et spørsmål som vi har vært opptatt av: Hvordan ser De på mulighetene for å gi funksjonærer som får oppdrag i internasjonale organi-

sasjoner, permisjon fra statsadministrasjonen generelt, slik om det gjøres i enkelte andre land, og ikke fra den enkelte etat?

— Jeg tror det «lokale selvstyre» i ansettelsesaker som vi har hos oss, vil gjøre det vanskelig å praktisere en slik ordning. Det vil vel fortrinnsvis gjelde høyere funksjonærer, og det er ikke lett å plasere disse i en annen institusjon når de kommer tilbake. For det første vil ledelsen alltid selv velge sine nærmeste medarbeidere, og for det annet må vi se på virkningen hos de funksjonærene som sitter i etaten. De vil regne en ledig høyere stilling som en naturlig avansementsmulighet innen etaten og ville sikkert føle seg skadelidende om stillingen ble besatt med en permittert funksjonær fra en annen institusjon.

og sentral koordinerende instans for områdeplanleggingen i landet.

Områdeplankontorenes arbeidsfelt spenner vidt, og for å konkretisere gjøremålene skal her nevnes en del av de felter hvor etaten arbeider:

- a) Det foreligger statistisk-økonomisk analyser ferdig utarbeidet for 15 fylker, og analysen for Buskerud som det 16. er under utarbeiding. Disse fylkesanalyser er vel kjent av mange. De er i hovedsak deskriptive og gir utførlig omtale av naturgrunnlag, befolkning og næringsstruktur. Fylkesanalysenes viktigste misjon har vel vært å se fylkets ressurser og produksjonspotensial i sammenheng og i en viss utstrekning antyde ekspansjonsmuligheter. Derimot gir ikke analysene anvisning på hvorledes disse muligheter best skal nyttes.
- b) I de fylker der analysene er ferdige, utarbeides årlige økonomiske oversikter som legges fram for fylkestinget. Hensikten med disse har vært, så langt som gjørlig, å presentere et næringsøkonomisk program for kommende år. Litt pretensiøst kan man kalle dem «fylkenes nasjonalbudsjetter». Disse oversiktene har imidlertid i for stor grad hatt preg av antakelser om forventet utvikling — med andre ord har de ikke vært så programmatisk som ønskelig kunne være.
- c) En tredje form for analyser er de spesialanalyser som knytter seg til mer konkrete problemer. Områdeplankontoret i Troms har f. eks. for noen år siden utarbeidet en investeringsplan for havneutbyggingen i fylket. I 1960 la Kontoret for områdeplanlegging i Nordland fram en utbyggingsplan for Ballangen kommune, hvor eksistensgrunnlaget er truet ved at Bjørkåsen gruver mangler råstoff til fortsatt drift. I Sør-Trøndelag arbeides med prosjektering av en ny storindustriell bedrift, og i Buskerud er en næringsøkonomisk utbyggingsplan for Numedal og Sandsværbygdene på det nærmeste ferdig. Dette er eksempler på en type analyser som områdeplankontorene i stigende grad beskjeftiger seg med, og som etter alt å dømme vil bli sterkt etterspurt i årene som kommer.
- d) Statens finansielle hjelp til private næringsbedrifter ble sterkt utvidet ved opprettelsen av Utbyggingsfondet for Nord-Norge i 1952 og Arbeidsløsetrygdens utbyggingsfond i 1956. Søknader om lån, lånegarantier og tilskott fra disse og andre fonds har lokalt blitt behandlet av områdeplankontorene, og i stor utstrekning belagt kontorpersonalets tid. På den annen side har dette sakområde økt kontorenes kjennskap til næringslivet i fylket, gitt dem forståelse av den enkelte bedrifts problemer, gitt en solid basis for utarbeidelsen av planer, og økt mulighetene til å få gjennomført de prosjekter og de ideer som ønskes løst.
- e) I arbeidet med den økonomiske planleggingen er det imidlertid ett stort sakområde som i den senere tid har dukket opp med stor tyngde — nemlig behovet for en teknisk eller fysisk planlegging. Her tenkes da særlig på planer for all disponering av grunn, noe som kommer inn praktisk talt ved all økonomisk ekspansjon. Med stigende bosettingskonsentrasjon stiger også kravene til oppgaver som må løses i fellesskap, så som gatenett og veier, sikring av drikkevann, kloakknett, parkeringsplasser og garasjer, friarealer og meget annet. Grunnlaget for en planleggende virksomhet på dette felt er eiendomskart i stor målestokk, M. 1:10 000 eller M. 1:5 000, og slike kart finnes bare over meget små arealer i Norge.

Områdeplankontorene i fem eller seks fylker er derfor allerede igang med å organisere gjennomføringen eller planleggingen av slike karter. Videre venter etaten sterkt på den nye bygningslov, idet bygningsloven fra 1924 gir dårlig grunnlag for en effektiv fysisk planlegging. Hvorledes forholdet mellom den økonomiske og fysiske planlegging, forholdet mellom geografen, økonomen, sosiologen, ingeniøren og arkitekten, skal ordnes, er også temmelig svevende i øyeblikket. Det samarbeid som må til på dette området er likevel et lite problem som bør kunne løses uten for store vansker. Det som for områdeplanetaten er viktig, er at gjennomføringen av en økonomisk utbyggingsplan for et område vil forbli halv så lenge den ikke er knyttet sammen med teknisk eller fysisk plan til en helhetlig områdeplan eller regionalplan.

3. Utbyggingstiltak.

Staten har i alle år foretatt investeringer ut fra distriktshensyn. Blant annet gir vei- og jernbanepolitikken nok av eksempler på det. Erfaringene og nyere økonomisk teori har imidlertid lært oss at slike spredte tiltak ikke er tilstrekkelig til å sette i gang en dynamisk økonomisk vekstprosess i et område i stagnasjon eller tilbakegang. Den første store tiltaksplan på regional basis i nyere norsk historie er vel derfor utbyggingsprogrammet for Nord-Norge som ble vedtatt av Stortinget i mars 1951, og som hadde følgende tre kjernepunkter:

- a) Ekstraordinære statsbevilgninger til grunnlagsinvesteringer (veier, jernbaner, kraftutbygging, yrkesskoler i jordbruk, fiske og industri), forhøyet tilskudd til skogplanting, nydyrking m. v.
- b) Billige lån og lånegarantier til private bedrifter.
- c) Skattelettelser for merinntekt investert i næringsbedrifter.

Utbyggingsprogrammet for Nord-Norge skulle etter Stortingets vedtak løpe til utgangen av 1960, og erfaringene er lagt fram i Stortingsmelding nr. 75 for 1960/61 med vedlagt utredning fra Utbyggingsfondets styre. Det er hevet over tvil at igangsettingen av utbyggingsprogrammet utløste et skred av initiativ og optimisme i landsdelen, og selv om det nok har vært en del brustne håp, må vel landsdelens oppslutning om programmet og alle henstillinger om at programmet måtte fortsette, tas som uttrykk for at tiltaket har gitt vesentlige økonomiske verdier.

I de første årene, la oss si fram til 1958, innskrenket fondets styre og administrasjon seg stort sett til å behandle innkomne søknader om lån og lånegarantier, skattebegunstigelser m. v., og dessuten søkte fondet å gjøre sin innflytelse gjeldende overfor fagdepartementene når statsbudsjettene skulle legges opp. Fondet var også aktivt med for å hevde landsdelens syn når utlansreglene for statsbankene ble trukket opp, og videre har fondet gjort meget for at generelle finanspolitiske tiltak ikke ble praktisert på en måte som virket til skade for landsdelen.

Det som skjedde i disse første årene var imidlertid at den økonomiske ekspansjon ble sterkt stimulert i de distrikter av landsdelen hvor utbyggingen

allerede var kommet langt. Indre Helgeland, Salten-området, distriktene rundt Harstad og Tromsø kunne således notere til dels sterk produksjonsmessig vekst og befolkningsmessig ekspansjon i denne tiden. Dette gjenspeiler seg også i Utbyggingsfondets utlånsmasse, idet store beløp og mange tiltak er gått til disse områdene. I andre områder som Sør-Helgeland, Lofoten, Nord-Troms og i store deler av Finnmark var engasjementene helt minimale, og et nærmere studium av distriktenes økonomi viser at utbyggingsprogrammet ikke har medført merkbar endring i den økonomiske og befolkningsmessige utvikling.

I den siste perioden tok derfor Utbyggingsfondets styre opp arbeid med å organisere initiativ i slike strøk. Trålerutvalget er et eksempel på et slikt initiativ. Resultatet er blitt bevilgning fra Stortingets side til tre forsøksstrålere, hvorav den ene allerede er kommet i drift. Et annet utvalg har lagt fram en innstilling om pelsdyravl i Vest-Lofoten, et tredje om produksjonsmuligheter ved fiskeforedlingsanlegget på Langstranda i Bodø, og et fjerde utvalg har arbeidet med de næringsøkonomiske problemer på Sør-Helgeland.

Slike tiltak er altså konsekvensen av det forhold at kapital ikke er et tilstrekkelig virkemiddel for å utløse en vekstprosess i mange tilbakeliggende områder. Organisasjonsfaktoren er her den reelle mangelfaktor, og bare et initiativ utenfra vil på kort sikt kunne endre utviklingstendensen. Utbyggingsfondets styre og sekretariat har utvilsomt utført et godt arbeid, og meget takket være denne innsats vil nå virksomheten bli utvidet til å omfatte hele landet.

En forløper for et slikt arbeid i Sør-Norge ble satt igang i 1956, da Arbeidsløysetrygdens utbyggingsfond ble opprettet. Dette garantifondet har gitt garantier til private bedrifter etter omtrent samme prinsipper som Utbyggingsfondets engasjementer. Garantier for lån under 50 000 kr. har vært avgjort av fylkenes arbeids- og tiltaksnemnder, engasjementene mellom 50 000 og 100 000 kr. av Arbeidsdirektoratet og garantier for større lån av Kommunal- og arbeidsdepartementet. Ordningen har på mange måter fungert bra, men det har vært en hemsko at garantiene har vært knyttet sammen med krav om at kommunene skulle garantere for 50 prosent av mulig tap vedrørende det lån som ble opptatt. Dette krav har nemlig ført til en temmelig tungvint saksbehandling, og det er beklagelig at denne praksis er blitt opprettholdt i det nye *Distriktenes utbyggingsfond*.

Dette nye fondet er en sammensmeltning av Utbyggingsfondet for Nord-Norge og av Arbeidsløysetrygdens utbyggingsfond. Nord-Norgesfondets direktør, Reidar Carlsen, fortsetter som direktør for Distriktenes utbyggingsfond, og varaformannen til Nord-Norgesfondets styre, sjefdirektør Erik Brofoss, er utnevnt til formann i Distriktenes utbyggingsfonds styre. Derved kan man vel gå ut fra at det nye fondet i store trekk vil følge retningslinjene fra Utbyggingsfondet for Nord-Norge. Dette burde være garanti god nok for at fondet vil gjøre seg sterkt gjeldende i utbyggingen av de svake økonomiske områder også i Sør-Norge.

(Forts. neste side.)

Resultatet av

Prisoppgaven

I anledning av sitt 50-års jubileum i 1959 innbød De Norske Bykredittforeninger til følgende prisoppgave:

Boligfinansieringen i Norge.

- Gi en vurdering av den nåværende boligfinansiering i Norge.*
- Etter hvilke prinsipper bør boligfinansieringen i Norge organiseres i fremtiden?*
- Hvilken rolle kan Bykredittforeningene spille i den fremtidige boligfinansiering?*

Det var satt opp følgende premier: 1. premie — kr. 10 000. 2. premie — kr. 5 000. Dessuten kunne kjøpes inn besvarelser for kr. 1 000 pr. stk.

Som bedømmelseskomité har fungert professor E. W. Paulson, Norges Handelshøyskole, direktør Kaare Petersen, Den Norske Bankforening og direktør J. G. Helmer, De norske Bykredittforeninger.

Komitéen har ikke funnet å kunne premiere noen besvarelser. Forbehold om dette var tatt i innbydelsen. Imidlertid er besluttet å kjøpe inn følgende to besvarelser:

Motto: «My house is my castle» forfattet av Thor Bryn og Ole Hope, Oslo.

Motto: «Omvurdering» forfattet av Egil Monsen, Oslo.

Hver av disse besvarelsene honoreres med kr. 3 000. Det er forutsetningen at begge besvarelser publiseres, helt eller delvis.

Vi takker for den interesse som er vist for vår prisoppgave.

**DE NORSKE
BYKREDITTFORENINGER**

4. Distriktsplanlegging i årene som kommer.

Det er ingen grunn til å skjule at distriktsplanleggingen og distriktsutbyggingen i 1950-årene i mangt og meget har skjedd tilfeldig. Områdeplan-kontorene, Utbyggingsfondet for Nord-Norge, Industridepartementet, Kommunal- og arbeidsdepartementet og Arbeidsdirektoratet har alle i tur og orden måttet ta standpunkt til søknader om finansiell hjelp fra private bedrifter. Dersom bedriftene har ligget i områder med et relativt svakt utbygd næringsliv, hvis den tilbudte pantesikkerhet har ligget innenfor visse grenser, og hvis prosjektet har hatt rimelige utsikter til stabil og lønnsom drift, har gjerne søknaden blitt innvilget. Stort sett har man innskrenket seg til å behandle de søknader som er kommet inn, og utbyggingen av det private næringsliv har dermed skjedd i de bransjer og på de steder hvor initiativtakerne har befunnet seg. Planetaten har derimot i disse årene ikke maktet å ta for seg område for område, og systematisk spurt på hvilke produksjonsområder forholdene har ligget best til rette. Årsaken har vært mangel på basismateriale og for liten administrasjon og forskerstab til å ta opp de mange problemer som ville reise seg ved en slik systematisk analyse av produksjonsmulighetene innenfor hvert enkelt geografisk område.

Områdeplanleggeren møter i sitt arbeid daglig problemer av følgende typer: Finnes det i skogsbygdene foredlingsprosesser som der er flere lønnsomme enn ved transport til byene og foredling der? Hvilke produksjonsprosesser er dette, og hvorledes kan man eventuelt organisere en slik produksjon? — Eller: Sett at vi ønsker å utbygge et område f. eks. i kyststrokene hvor det ikke finnes stedbundne naturressurser som skog, mineraler, malmer, vannkraft eller lignende, og hvor heller ikke adkomsten til fiskefeltene er spesielt gunstig. Hvilke produksjonsprosesser vil her kunne foregå like rasjonelt som andre steder i landet, og dermed markedsføres med fortjeneste?

Å svare på slike og beslektede spørsmål vil gi grunnlag for en langt sikrere avgjørelse i utbyggingsetatene. Det bør derfor være en viktig oppgave for Distriktenes utbyggingsfond å etablere en liten utredningsavdeling som mates med problemer fra saksbehandlerne. Slikt utredningsarbeid vil naturlig måtte være en oppgave for en sentral administrasjon, idet områdeplankontorene både er for små og for mange til at det vil være praktisk å etablere en rasjonell forskning på det fylkeskommunale plan.

Distriktenes utbyggingsfond har ennå ikke tatt fast form, og vi vet ennå ikke om fondets sekretariat vil nøye seg med prosjekteringsspørsmål og finansiering, slik Utbyggingsfondet for Nord-Norge gjorde det i de siste år, eller om institusjonen vil utvide virksomheten til også å gjelde en total distriktsplanlegging. I såfall vil det være nødvendig også å se på grunnutnyttelsen — den fysiske planleggingen.

En alternativ administrativ løsning er selvsagt at den langsiktige planlegging for såvel den økonomiske som fysiske utbygging av distriktene overlates en annen administrasjon, f. eks. et kontor i Kommunal- og arbeidsdepartementet eller en fort-

settelse og utvidelse av områdeplanleggingen i Arbeidsdirektoratet. Mest naturlig ville det imidlertid være at den langsiktige planlegging og prosjektering av nye tiltak til utfylling av denne planlegging foregikk under en hatt.

Områdeplanleggingens videre utvikling i fylkene har også vært gjenstand for mange spekulasjoner. Den gjeldende administrasjonsordning virker uklar og tungvint i forhold til lokalkontorenes størrelse. Ordningen er nemlig at kontoret etter loven hører under fylkesmannen, samtidig som Arbeidsdirektoratet har faglig instruksjonsmyndighet overfor kontoret. Kontorets sjef er statstjenestemann, mens kontorets drift forøvrig bæres av fylkeskommunen. Ser vi lokalkontorene for områdeplanlegging i sammenheng med utviklingen av fylkesadministrasjonen forøvrig, taler meget for at kontorene blir rene fylkeskommunale kontorer. Sør-Trøndelag fylkesting skal i år behandle et meget interessant forslag fra en komité som har utredet planspørsmålene. Forslaget går ut på å opprette en fylkeskommunal stilling som utbyggingssjef. Han skal være leder for en gruppe som består av en ingeniør, en arkitekt og to økonomiske planleggere, og denne gruppen eller etaten skal fremme den teknisk-økonomiske planlegging i fylket. Fylkesmannen har gitt forslaget sin tilslutning, og det er vel sannsynlig at fylkestinget slutter opp om planen.

Om andre fylker følger eksemplet fra Sør-Trøndelag, har vi tatt et nytt og meget betydningsfullt skritt henimot et effektivt arbeid for utbygging av distriktene. Mangelfaktoren på dette felt har nemlig ikke vært kapital, men organisasjon. All erfaring peker hen på at med en god idé, med en god plan for gjennomføring av idéen og ved påpasselighet når planen settes ut i livet, vil det være mulig å realisere industriprosjekter og andre tiltak i stagnasjons- og utflyttingsområder. Gjennom en effektiv planetat i fylkene bør det være mulig å organisere slike prosjekter, og disse må passes inn i en langsiktig plan, der både hensynet til grunnutnyttelsen, naturressursene og den økonomiske utvikling hjemme og ute tas i betraktning og samstemmes i forhold til hverandre.

Det råder ennå stor tvil om plankontorene i fylkene bør være statskontorer eller fylkeskommunale kontorer. Det hevdes at fylkeskommunale kontorer vil føre til mangel på koordinasjon på landsplanet, mens det fra annet hold hevdes at ved å engasjere fylkeskommunen økonomisk, vil det være lettere for fylkesmann og fylkesplankontor å få de kommunale instanser med. Den administrative tilknytning er imidlertid neppe noe kardinalpunkt. En ting som for tiden taler for en statlig administrasjon, er det forskjellige syn som vi finner hos fylkesmennene på dette spørsmål. Flere av våre fylkesmenn er uten nevneverdig interesse for det planarbeid som hittil har vært drevet, og mangler ofte den fulle forståelse for de muligheter som ligger og venter på sin løsning. Ved omorganisering av fylkeskommunene vil imidlertid fylkesmannens stilling bli en annen, og fylkestinget og fylkesutvalget vil få mere å si. Dermed skulle dette argument mot en fylkeskommunal etat få mindre betydning.

Norsk tilslutning til Fellesmarkedet?

Noen betraktninger om industriens stilling

Av cand. oecon. Rolf Mengshoel

Det synes åpenbart at de forhandlinger som nu pågår mellom Storbritannia på den ene side og viktige Fellesmarkedsland på den annen om en nærmere britisk tilknytning til «De 6», blir ført på premisser som gjør det sannsynlig at de enkelte EFTA-land innen forholdsvis kort tid vil måtte regne med å stilles overfor spørsmålet om hel eller delvis tilknytning til «De 6». Sett ut fra de øvrige EFTA-lands interesser er det selvsagt en svakhet at de ikke kan øve direkte innflytelse på utformingen av en eventuell avtale som vil være retningsgivende også for deres mulige tilknytning til «De 6». Det ser ut til at man må regne med at en avtale mellom Storbritannia og EEC vil ligge meget nær Roma-traktaten, men med enkelte spesielle modifikasjoner som Storbritannia blir innrømmet, bl. a. fordi «De 6» betrakter det som ønskelig at nettopp Storbritannia kommer med i samarbeidet.

Det er som kjent høyst ulike oppfatninger i de forskjellige EFTA-land når det gjelder premissene for en tilslutning til «De 6». Hvis et land finner at det ikke kan akseptere Roma-traktaten som grunnlag for sitt samarbeide, har det formelt adgang til å søke seg opptatt som assosiert medlem av samarbeidet. Hva dette innebærer i praksis, vil bli avgjort i forhandlinger mellom det enkelte EFTA-land og «De 6». Selv om det lykkes å holde EFTA noenlunde intakt under disse forhold, slik at partene kan gi hvesandre gjensidig støtte i forhandlingene, synes det lite rimelig å regne med at noe land skal kunne oppnå vesentlige unntak fra Roma-traktaten, uten at det må avstå fra vesentlige fordeler. EFTA-landene har forøvrig ikke sammenfallende interesser i en nærmere tilknytning til «De 6», noe som tar seg uttrykk i at flere av EFTA-landene i den senere tid på eget initiativ har hatt følelse ute hos EEC.

Uten å gå nærmere inn på spørsmålet, må det sies at det for Norges vedkommende neppe vil gis noen alternativ samarbeidsform enn å akseptere Roma-traktaten i prinsippet. Spørsmålet om et slikt samarbeide med «De 6» er imidlertid av så stor rekkevidde både økonomisk og politisk, at et standpunkt bare kan forsvares etter nøye overveielser. Som et viktig ledd i disse må inngå en vurdering av de enkelte næringers stilling innenfor et slikt samarbeide. I det følgende skal pekes på enkelte momenter som vil være av betydning for spørsmålet sett fra industriens side.

Nu kan man selvsagt ikke tale om «industriens syn» på problemet. De enkelte bedrifter har selvsagt høyst ulikt syn på de problemer og muligheter et fellesmarked i Europa fører med seg, alt etter deres

markedsorientering og konkurransemessige stilling. Stort sett kan man si at de egentlige vanskeligheter blir å finne i de bedrifter som karakteriseres som hjemmeindustri, mens de automatiske fordeler tilfaller de typiske eksportindustrier. Skillet mellom eksportindustri og hjemmeindustri er et trekk som i særlig grad er karakteristisk for norsk industri sett under ett. Med hjemmeindustri forstår man gjerne industrivirksomhet som avsetter det vesentligste av sin produksjon på et beskyttet hjemmemarked, og hvis eksport er av mer underordnet betydning for virksomheten og ofte kan ha et litt tilfeldig preg. Denne del av industrien er produksjonsmessig og salgsmessig helt innstillet på å tilfredsstille spesielle norske behov. Den mangler stort sett helt eksporterfaring og erfaring i å tilpasse seg utenlandske behov og leveringsbetingelser.

Størstedelen av den norske industrien hører hjemme i denne kategori. Denne del av industrien yder ca. 70 prosent av industriens totale bearbeidelsesverdi, og når det gjelder sysselsettingen, ligger dens andel av industrien på hele 80 prosent. Dette er høye prosenter internasjonalt sett, og det er et viktig trekk å ha for øye når man vurderer norsk industris stilling i de aktuelle markedskonstellasjoner.

Et annet nokså typisk trekk for norsk industri, er at den gjennomgående består av små bedrifter. I henhold til industristatistikken for 1958 hadde vi her i landet ca. 19 000 bedrifter i industrien. Av disse 19 000 var 11 000, eller ca. 60 prosent, bedrifter som gjennomsnittlig hadde under 5 sysselsatte. 18 000 av de 19 000 hadde under 50 sysselsatte. Det overveiende antall industribedrifter i Norge er altså av forholdsvis meget beskjeden størrelse. Når dertil en høy prosent småbedrifter går hånd i hånd med en ofte lav spesialiseringsgrad, er det klart at vi her står overfor et sterkt negativt trekk for norsk industri, når den skal møte den sterkere konkurranse fra utlandet.

I denne forbindelse bør det nevnes at det er disse forhold, som faktisk er særlig utpreget i Norge, som danner bakgrunnen for at Norge i spørsmålet om akselerering av tollavtrappingen innen EFTA har inn tatt en mer reservert holdning enn de andre EFTA-land.

Nu kan man vel si at en eventuell tilslutning til seksmaktsfellesskapet kanskje ikke vil skape egentlig nye problemer for norsk industri. De konkurransemessige problemer den moter vil den for såvidt allerede ha møtt i EFTA. Det er imidlertid ingen tvil om at full konkurranse med Kontinentet vil innebære en kraftig understrekning av problemene. Og det er ikke usannsynlig at det også vil ramme flere bedrif-

ter. Det er derfor ganske naturlig at det er mange hjemmenæringer som ut fra rent bedriftsøkonomiske og bransjemessige vurderinger, er bekymret for en ytterligere utvidelse av integrasjonen og frihandelen. Det er imidlertid selvsagt også positive trekk i bildet. Mange av våre hjemmeindustribedrifter har i EFTA sett en chance til å utvide sitt marked. De har tatt positive skritt i form av dannelse av felles salgsorganisasjoner og produksjonssamarbeide for å kunne utnytte disse muligheter. For slike bedrifter vil en utvidelse av markedet med 170 mill. mennesker virke stimulerende. Et annet forhold som kanskje også bør nevnes, er det faktum at akselereringen av tollavtrappingen innen Fellesmarkedet, som også er fulgt opp av EFTA, iallfall for en stor del var motivert ut fra motsetningsforholdet mellom de to blokker. Gjennom en sammenslutning av EFTA-landene og EEC-landene vil denne motivering falle bort, og vi vil kanskje kunne regne med en noe roligere utvikling på tollfronten, noe som vil være av vesentlig betydning for norsk hjemmeindustri.

Spørsmålet om norsk tilslutning til Fellesmarkedet betraktes naturligvis ut fra andre synsvinkler når vi kommer over til eksportindustrien. For denne del av industrien vil utvidelsen av markedet i seg selv bare ha positive virkninger. Det helt avgjørende for denne industris standpunkt til spørsmålet er imidlertid den stilling den vil komme i hvis vi alternativt holder oss utenfor, og det kanskje til og med i en situasjon hvor EFTA har brutt sammen. Seksmaktsfellesskapet avtar ca. $\frac{1}{4}$ av hele vår vareeksport, og uten å gå i detalj kan man konstatere at vesentlige deler av denne eksport vil møte en betydelig økning i de 6 lands gjennomsnittlige tollbeskyttelse under den felles tolltariff de har etablert. Dette sammen med den gjensidige preferanse «De 6» etablerer seg imellom, vil etterhvert utvikle en farlig situasjon for norsk eksport. Den tilbakevirkning dette må regnes å få i hele den norske økonomi, vil ganske sikkert være avgjørende også for hjemmeindustriens stilling til problemet om norsk tilslutning til «De 6». I denne forbindelse må det nevnes at hjemmeindustriens tilslutning til frihandelsforbundet også var motivert ut fra samfunnsøkonomiske helhetsbetraktninger.

Et vanskelig punkt i diskusjonen mellom «De 6» og «De 7» har vært Fellesmarkedets krav om at «De 7» ved et nærmere samarbeide med «De 6», i prinsippet måtte akseptere felles tollsatser utad. Det er sannsynligvis innen norsk industri ikke så mange som er prinsipielt imot en harmonisering av tollsatsene. Det lar seg jo ikke nekte at et felles marked, hvor de enkelte deltagerland har forskjellig tollnivå utad, bringer med seg tildels kompliserte opprinnelsesregler og forvriddingsproblemer. Felles tollsatser med «De 6» innebærer imidlertid på mange felter en forhøyelse av norske tollsatser utad. Dette vil fordyre innkjøp av produksjonsutstyr fra tredjeland og således kunne svekke norsk konkurranseevne også innenfor europeiske fellesmarkeder. Man må imidlertid være oppmerksom på at med tollfri import av slikt utstyr fra hele Kontinental-Europa, som også i økende grad vil bli selvforsynt på de fleste varefelter, vil denne omkostningsvirkning sannsynligvis bli mer enn kompensert. Det er imidlertid klart at en del bedrifter

og en del bransjer vil bli rammet av de relativt høye felles tollsatser. Det er nok å peke på en vare som aluminiumoksyd, som er et råstoff for fremstilling av aluminium, og hvor «De 6» har fastsatt en felles ytre toll på 11 prosent. Beskyttelsen rundt «De 6» på ferdig aluminium er 10 prosent. Norske produsenter kjøper i dag i stor utstrekning aluminiumoksyd utenfor Europa, og importen er tollfri. En tollsats på 11 prosent vil da selvsagt bety en omkostningsøkning for den norske aluminiumindustri. Det er vel imidlertid sannsynlig at denne industri vil være bedre stillet med 11 prosent toll på råstoffet og ingen toll på ferdigproduktet, enn med tollfri råstoffimport og 10 prosent på ferdigvaren. Eksemplet med aluminium bringer oss imidlertid inn på et annet spørsmål. Under forhandlingene i Paris mellom seksmaktsfellesskapet og de andre OEEC-land om dannelsen av et europeisk frihandelsområde, fremsatte Frankrike krav om at en rekke varer, hvorav flere viktige norske eksportvarer, bl. a. aluminium, ikke ville kunne aksepteres av Frankrike som varer med full frihandelsstatus. Begrunnelsen var offisielt den franske industris relativt dårlige konkurranseevne på disse felter. Det er imidlertid lite sannsynlig at dette problem vil dukke opp ved en norsk tilknytning til Fellesmarkedet i dag. Ikke bare har forholdene i fransk industri endret seg betraktelig siden den gang, men kravet var ganske sikkert i stor grad i realiteten forhandlingsteknisk motivert, ut fra den generelle franske motvilje mot å gå med på en ordning mellom «De 6» og de øvrige OEEC-land.

Det er selvsagt også en rekke andre forhold som vil kunne skape problemer for norsk industri i et samarbeide med Fellesmarkedet. Det er nok å peke på den såkalte etableringsrett, som er et langt mer omfattende begrep innenfor seksmaktsfellesskapet enn innenfor EFTA. Roma-traktatens etableringsrett vil gi utlendinger adgang til å etablere seg i Norge på like vilkår med norske statsborgere og selskaper. Vi må også regne med at våre konsesjonslover kommer i søkelyset og at utlendinger får adgang til å utnytte våre naturherligheter.

Når industriens forskjellige organisasjoner tidligere har gitt uttrykk for at de i prinsippet ønsker friest mulige internasjonale handelsforhold, så er det ut fra det synspunkt at dette i det lange løp vil gi det beste grunnlag for vårt lands økonomiske utvikling. Ved spørsmålet om å delta i et nærmere samarbeide med «De 6», er det imidlertid ikke bare tale om å forbedre grunnlaget for landets økonomiske ekspansjon, men å hindre en vesentlig forverring i mulighetene. For industrien sett under ett, innebærer dette at deltagelse vil bli en netto fordel selv med betydelige vanskeligheter i enkelte av våre hjemmenæringer. Med de problemer som følger av hjemmeindustriens særegne posisjon her i landet, er det imidlertid klart at en utvidelse av konkurranseområdet til å omfatte hele Europa vil understreke behovet også for myndighetenes medvirkning når det gjelder å legge forholdene til rette for å lette den omstilling som må foretas, slik at man unngår unødige samfunnsøkonomiske omkostninger som følger av den radikale endring i det økonomiske miljø våre industrier for fremtiden må arbeide i.

Treforedlingsindustrien i Frihandelsforbundet

Av cand. oecon. Carl-Erik Guldahl

Formålet med denne oversikt er å gjøre rede for hovedtrekkene ved treforedlingsindustriens nåværende struktur i Det europeiske frihandelsforbund — EFTA — med hensyn til produksjon, forbruk og utenrikshandel. Fremstillingen er basert på OEEC-statistikk for året 1959 — det siste år før EFTA-avtalen trådte i kraft. Da Finnlands assosiering med EFTA snart er en realitet, er det også gitt tall fra finsk treforedlingsindustri. For sammenlikningens skyld er også gitt noen data fra Fellesmarkedet.

Vi vil også komme inn på noen av de endringer i avsetnings- og konkurranseforhold som norsk treforedlingsindustri vil møte i Frihandelsforbundet som følge av avviklingen av de indre tollsatser.

Sett fra et forsyningssynspunkt står EFTA som helhet i en forholdsvis sterk stilling på treforedlingssektoren, idet områdets produksjon for tiden er mer enn stor nok til å dekke forbruket. Dette gjelder både fibermaterialer og papir, papp og kartong. Det er imidlertid betydelige strukturelle ulikheter medlemslandene imellom.

Fiberråstoffer for papirproduksjon.

Av de fiberråstoffer som nyttes til papirfremstilling — tremasse, cellulose, avfallspapir, halm, esparto m. v. var EFTA's produksjon i 1959 8,4 mill. tonn og forbruket 7,3 mill. tonn, dvs. at nettoeksporten utgjorde 1,1 mill. tonn. Til sammenlikning var fiberforbruket i Fellesmarkedet 7,9 mill. tonn og produksjonen 6 mill. tonn, som ga en nettoimport på 1,9 mill. tonn. Fig. 1 illustrerer forsyningssituasjonen for EFTA i 1959.

Hovedtyngden av fiberforbruket innen EFTA faller på trefibermasse — tremasse og cellulose —, som for tiden utgjør nær tre fjerdedeler av det samlede fiberforbruk til papirfremstilling. Tremasse dekker 27 prosent, sulfittcellulose 25 prosent og sulfatcel-

lulose 21 prosent. Resten — en fjerdedel — er avfallspapir, halm, esparto m. v. Også produksjonen fordeler seg med tre fjerdedeler på trefibermasse og en fjerdedel på avfallspapir og «andre fibre». I Fellesmarkedet utgjør avfallspapir og «andre fiber-råstoffer» en betydelig større andel av det samlede fiberforbruk, nemlig 42 prosent. Og produksjonen av disse råstoffer svarer for godt og vel halvparten av Fellesmarkedets fiberproduksjon til papirfremstilling.

Samhandelen EFTA-landene imellom er av relativt stor betydning på dette vareområde. Av EFTA's samlede fiberekspert (3,37 mill. tonn) gikk 40 prosent til andre medlemsland i 1959. Av fiberimporten (2,3 mill. tonn) kom 58 prosent fra land innen området. På samme tid kom importen fra Finnland opp i 22 prosent, noe som viser Finnlands nære tilknytning til EFTA på dette varefelt. Samhandelen med Fellesmarkedet er karakterisert ved at eksporten til Fellesmarkedet er vesentlig større enn importen fra dette markedsområde. I 1959 gikk 39 prosent av EFTA's fiberekspert (1,3 mill. tonn) til Fellesmarkedet, mens bare 3 prosent av importen (69 000 tonn) skrev seg fra samme område.

Medlemslandenes produksjon, forbruk og utenrikshandel med fiberråstoffer (ekskl. dissolvingcellulose) i 1959 er vist i nedenstående tabell (alle tall i 1000 metriske tonn).

	Produksjon	Import	Eksport	Beregnet forbruk
Norge	1295	35,8	602,2	728
Sverige	4251	5,9	2409,8	1846
Danmark	81	95,0	28,0	152
Storbritannia	1671	2041,4	75,2	3637
Sveits	349	77,5	45,5	382
Østerrike	642	26,4	172,3	496
Portugal	95	27,8	35,2	88
EFTA i alt	8384	2309,8	3368,2	7329
Finnland	2919	—	1318,2	1601
Fellesmarkedet	5987	2258,3	332,8	7925

Som det sees har Sverige, Norge, Østerrike og Portugal større produksjon enn forbruk av fiberråstoffer. Områdets største produsent og eksportør er Sverige med halvparten av fiberproduksjonen i området og ca. 72 prosent av eksporten. Sveriges stilling er særlig dominerende når det gjelder sulfatcellulose. Norge er nest største produsent og eksportør av tremasse og cellulose tilsammen. Av den norske eksporten falt to tredjedeler på land innen EFTA-området. Sverige og Østerrike hadde derimot større eksport av fiberråstoffer til Fellesmarkedet enn til EFTA. Storbritannia er i utpreget grad et underskuddsområde, med et fiberforbruk som er mer enn dobbelt så stort som den nasjonale produksjon. Ca. 88 prosent av EFTA's fiberimport i 1959 falt på Storbritannia. Karakteristisk for den britiske behovsdekning er for øvrig den store andel av

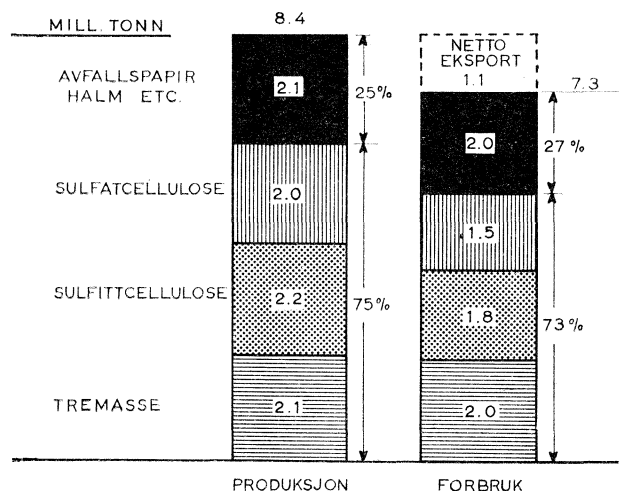

Fig. 1.

Forsyningsforholdene for fiberråstoffer til papirfremstilling for EFTA-området i 1959.

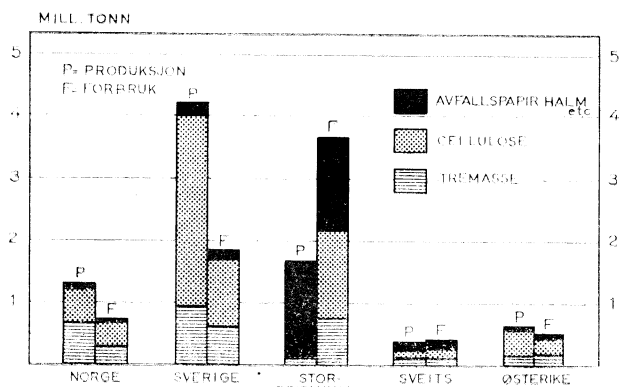

Fig. 2.

Produksjon og forbruk av fiberrastoffer til papirframstilling i de viktigste produksjonsland i 1959.

avfallspapir og andre fiberrastoffer (halm, esparto m. v.) i det samlede fiberforbruk (41 prosent i 1959). Blant medlemslandene ellers har Sveits en relativ høy grad av selvforsyning. Danmark, hvor hovedvekten ligger på avfallspapir, er i likhet med Portugal ingen betydelig faktor i helhetsbildet.

Finnlands masseindustri som er i sterk vekst betyr en vesentlig tilvekst til produksjonen i området. Sammenliknet med både Sverige og Norge viderefører Finland en forholdsvis større del av sin masseproduksjon. Eksporten til EFTA (hovedsakelig Storbritannia) utgjorde 38 prosent, til Fellesmarkedet 28 prosent.

La oss se litt nærmere på norsk industri på massesiden. Eksporten av tremasse i 1959 nådde opp i 408 000 tonn av en produksjon på 704 000 tonn. Dette gir en eksportandel på 58 prosent. Norge er den ledende tremasseeksportør i verden i dag med om lag en tredjedel av verdenseksporten. Hovedmarkedet for vår tremasseeksport er tradisjonelt Storbritannia. I 1959 ble tre fjerdedeler av den norske eksporten (308 000 tonn) levert til det britiske marked. Eksporten til de øvrige EFTA-medlemmer var vel 20 000 tonn. Foruten Storbritannia danner også Fellesmarkedet et viktig avsetningsområde slik at det bare er en mindre del av vår tremasseeksport som faller på land utenfor EFTA og CEE.

Produksjonen av papirsulfitt i 1959 var vel 400 000 tonn, og eksporten 165 000 tonn. Eksporten til EFTA utgjorde ca. 64 000 tonn, hvorav vel 59 000 tonn til Storbritannia. Eksporten til Fellesmarkedet kom opp i 47 000 tonn, og størst var leveransene til det hollandske og tyske marked. Av våre oversjøiske markeder var USA viktigst. Hovedtyngden av vår eksport ligger på de blekte kvalitetene. Den norske sulfatcelluloseproduksjonen (143 000 tonn) svarer for tiden stort sett til vårt innenlandske forbruk (132 000 tonn). Av eksporten på 24 000 tonn gikk knapt halvparten til «de seks». EFTA (Storbritannia) avtok 30 prosent.

Dissolvingcellulose.

Produksjonen av dissolvingcellulose, som overveiende brukes som fibermateriale i rayonindustrien, er en viktig gren av treforedlingsindustrien i EFTA.

Produksjonen og eksporten finner sted i tre land, Sverige, Norge og Østerrike. Sverige er største produsent og eksportør. I 1959 ble omkring 96 prosent av den svenske produksjonen eksportert. Eksportandelen for Norge og Østerrike var henholdsvis 84 prosent og 43 prosent. Av den norske eksporten gikk 43 prosent til Storbritannia, 33 prosent til Fellesmarkedet. Storbritannia hadde tre fjerdedeler av totalforbruket i 1959, som i sin helhet ble dekket ved import, i første rekke fra Sverige, USA, Norge og Sør-Afrikasambandet.

Som i Sverige og Norge blir også i Finland en relativt liten del av dissolvingproduksjonen videreforedlet innenlands. Den største del av den finske eksporten går til øst-europeiske land.

Forsyningsforholdene for dissolvingcellulose i 1959 fremgår av tabellen nedenfor (alle tall i 1000 metriske tonn).

	Produksjon	Import	Eksport	Beregnet forbruk
Norge	131	3,9	110,4	25
Sverige	338	0,6	324,9	14
Danmark	—	—	—	—
Storbritannia	—	248,1	—	248
Sveits	—	23,0	—	23
Østerrike	85	11,6	36,8	60
Portugal	—	2,3	—	2
EFTA i alt	554	289,5	472,1	372
Finland	154	—	141,2	13
Fellesmarkedet	331	342,6	43,1	633

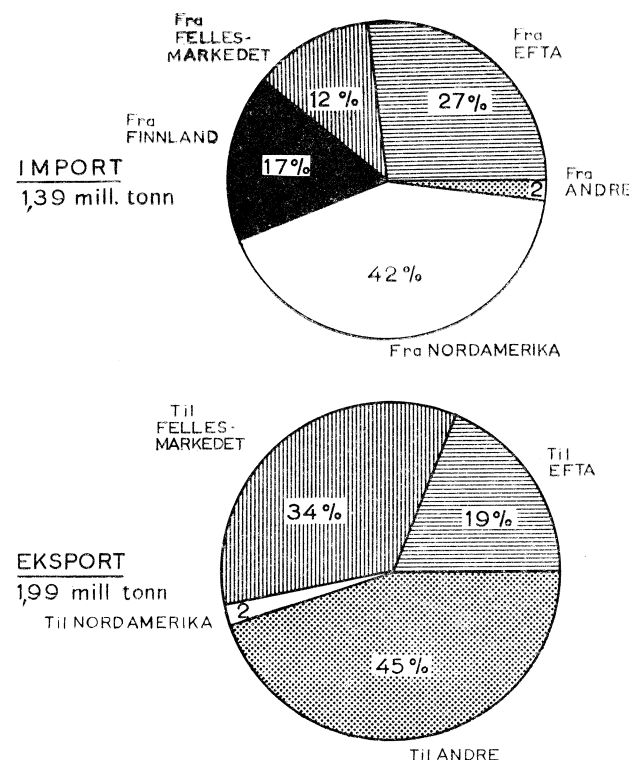

Fig. 3.

Fordelingen av EFTA-landenes import og eksport av papir, papp og kartong i 1959.

Papir, papp og kartong.

Også på papirsektoren har EFTA totalt sett noe større produksjon enn forbruk. Produksjonen av papir, papp og kartong i 1959 kom opp i vel 7,4 mill. tonn mot et samtidig forbruk på 6,9 mill. tonn. Til sammenlikning hadde Fellesmarkedet et forbruk på 8,9 mill. tonn og en produksjon på 8 mill. tonn, dvs. en netto papirimport på 0,9 mill. tonn.

EFTA's totale eksport av papir, papp og kartong var 2 mill. tonn og importen 1,4 mill. tonn i 1959, altså en nettoeksport på 0,6 mill. tonn. Samhandelen EFTA-landene imellom på papirsektoren har hittil hatt mindre omfang enn den gjensidige handel med papirmasse. Av EFTA's samlede papirimport kom 27 prosent fra land innen området, mens knapt en femtedel av eksporten gikk til andre medlemsland. Eksporten til Fellesmarkedet er betydelig større og kom opp i 34 prosent av totaleksporten. Samtidig er papirimporten fra Fellesmarkedet mye mindre enn EFTA's eksport til dette marked. Den største delen av EFTA's eksportoverskudd skriver seg også fra handelen med «de seks». Karakteristisk for områdets eksport er for øvrig en sterk spredning til land i alle verdensdeler. De viktigste av EFTA's leverandører er Canada og USA. Dessuten kommer Finnland inn med betydelige kvanta. Disse forholdene er belyst nærmere i figur 3.

Medlemslandenes produksjons- og forbruksstruktur i 1959 er vist nedenfor (alle tall i 1000 metriske tonn).

	Produksjon	Import	Eksport	Beregnet forbruk
Norge	714	10,1	453,9	271
Sverige	1863	14,2	1057,1	846
Danmark	168	211,0	6,0	374
Storbritannia	3648	1104,9	173,9	4579
Sveits	425	21,5	12,9	434
Østerrike	535	18,9	275,1	279
Portugal	87	13,9	8,5	92
EFTA i alt	7440	1394,5	1987,4	6875
Finnland	1706	—	1386,3	320
Fellesmarkedet	8028	1524,2	671,0	8882

Med nær halvparten av papirproduksjonen og to tredjedeler av forbruket i området inntar Storbritannia en dominerende stilling innen EFTA både som produsent og forbruker av papir, papp og kartong. Den britiske papirindustri er for øvrig den største i Europa og rangerer som nr. 4 i verden etter USA, Canada og Japan. Til tross for betydelig britisk papirproduksjon er avhengigheten av tilførsler fra andre områder — i første rekke Nord-Amerika — stor på dette varefelt. Om lag fjerdeparten av det britiske papirforbruk dekkes for tiden ved import. Mesteparten av importen er avisapir og kraftpapir og -papp. Når det gjelder trykk- og skrivpapir annet enn avisapir er Storbritannia nesten uavhengig av tilførsler fra andre land. Det kan bemerkes at Storbritannia også har en ikke ubetydelig papireksport (174 000 tonn i 1959). Mesteparten av den britiske utførsel er avisapir og annet skriv og trykkpapir til Samveldeland.

Sverige, Norge og Østerrike fremtrer som EFTA's nettoeksportører. Av områdets totale papireksport

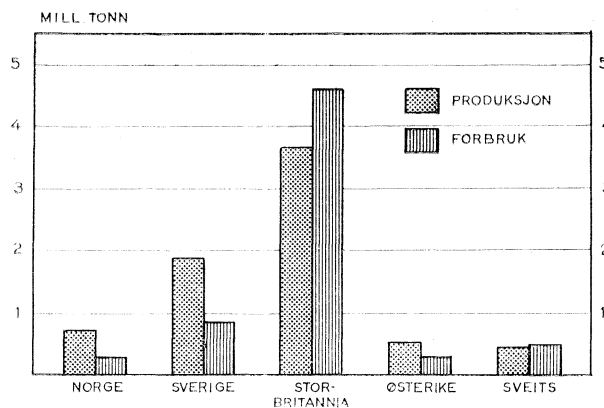

Fig. 4.

Produksjon og forbruk av papir, papp og kartong i de viktigste produksjonsland i 1959.

falt ca. 90 prosent på disse tre i 1959. Det er særlig Sveriges tyngde som eksportør som slår ut med over halvparten av EFTA's samlede eksport. Norge hadde 23 prosent av totaleksporten. For alle tre land er Fellesmarkedet en større avtaker av papir, papp og kartong enn EFTA. For Norges vedkommende gikk 27 prosent av papireksporten til «de seks» mot 20 prosent til de øvrige EFTA-land. Ser vi spesielt på avisapir var EFTA's andel av den norske utførselen 21 prosent og Fellesmarkedets andel 28 prosent. For trykk og skrivpapir var de tilsvarende prosentdelene henholdsvis 2 og 28. Sverige og Østerrike har Vest-Tyskland som viktigste eksportmarked. For Norge derimot representerer Storbritannia det største marked. Av de øvrige EFTA-land har både Sveits og Portugal et papirforbruk som omtrent svarer til den innenlandske produksjon. De kvanta som produseres og brukes i Portugal er imidlertid små. For Danmarks vedkommende blir for tiden ca. 45 prosent av papirforbruket dekket ved nasjonal produksjon.

Finnland kommer sterkt inn i bildet også når det gjelder papir, papp og kartong med en produksjon i 1959 på 1,7 mill. tonn og en eksport på 1,4 mill. tonn. Også den finske eksporten til Fellesmarkedet (29 prosent) var større enn eksporten til EFTA (17 prosent).

Papirforbruket pr. hode viser til dels betydelige variasjoner i de syv land. Størst forbruk pr. innbygger i 1959 hadde Sverige fulgt av Storbritannia, Sveits og Danmark. I Norge lå per capita forbruket på 76 kg. — betydelig lavere enn det svenske gen-

Forbruk pr. hode av papir, papp og kartong.

	1950 kg	1959 kg
Sverige	66	113
Storbritannia	61	88
Danmark	56	83
Norge	51	76
Sveits	47	83
Østerrike	27	40
Portugal	6	11
Finnland	44	73

nomsnittsforbruk. Østerrike lå et godt stykke bak Norge igjen. Portugal hadde det laveste gjennomsnittsforbruk. Vi finner Finnland på omtrent samme nivå som Norge. Tabellen viser per capita forbruket av papir, papp og kartong i 1950 og 1959 beregnet på grunnlag av OEEC's forbrukstall.

*

Under de friere internasjonale markedsforhold som etter hvert vil gjøre seg gjeldende i Europa, vil det utvilsomt åpne seg nye muligheter for treforedlingsindustrien i vårt land gjennom den liberalisering av handelen som vil finne sted. Det er klart at en så eksportorientert industri vil ha fordel av å komme inn på de europeiske markeder uten toll og importrestriksjoner. Dens konkurranseevne vil derved styrkes i forhold til treforedlingsindustrien i disse markedsland og i forhold til industrien i land utenfor området. En må vel også kunne gå ut fra at utviklingen mot større markeder vil føre til økt økonomisk aktivitet, og derved bidra til å øke papirforbruket. Av betydning i denne sammenheng er at Norsk treforedlingsindustri under friere økonomisk samkvem vil ha større muligheter for å være med å dekke den forbruksstigning som kommer.

Det fremtidige papirforbruk må ventes å stige ikke bare i takt med befolkningsøkningen, men også som følge av den alminnelige velstandsutvikling. De seneste års forskning og undersøkelser har vist at det både på nasjonal og regional basis eksisterer en høy grad av korrelasjon mellom papirforbruket pr. hode og nasjonalinntekt pr. hode. Erfaringene hittil synes å vise at på det utviklingstrinn EFTA befinner seg kan en regne med at papirforbruket vil øke i sterkere takt enn nasjonalinntekten. OEEC har anslått at papirforbruket i Vest-Europa vil stige med om lag 4,5 prosent pr. år i perioden 1957—65, såfremt nasjonalproduktet øker med 3 prosent pr. år. Det er neppe noen grunn til å tro at forbruksutviklingen innen EFTA vil avvike vesentlig på det øvrige Vest-Europa. Tenker man seg en årlig forbruksøkning for EFTA + Finnland på 4,5 prosent betyr dette en øking i papirforbruket på 7,2 mill. tonn i 1959 til 9,4 mill. tonn i 1965, en øking på 2,2 mill. tonn, eller 31 prosent. Slike beregninger må selvsagt tas med forbehold, men det synes klart at det er behov for en ganske vesentlig øking i papirproduksjonen i området.

Innen EFTA synes de største mulighetene fra norsk synspunkt å ligge innenfor papirsektoren. For tremasse og cellulose er det allerede tollfrihet på det marked om er viktigst fra norsk synspunkt, nemlig Storbritannia og likeså i Danmark. Sverige har i likhet med Norge heller ingen toll på masseimporten. Portugal, Sveits og Østerrike som foreløpig synes å være av mindre interesse for vår eksport, og som alle er mer eller mindre selvforsynt med fiberråstoffer opprettholder toll i en viss utstrekning. Som helhet må det antas at en avvikling av disse tollsatser ikke vil føre til vesentlige endringer i samhandelen, selv om mindre muligheter kan åpne seg på de hittil beskyttede markeder.

Papir, papp og kartong derimot er tollbelagt i samtlige medlemsland. Et vesentlig unntak danner

dag avispapir, som innføres tollfritt i Storbritannia, Danmark og Sverige. Det er imidlertid til dels høye tollsatser på emballasjepapir, trykk- og skrivepapir, papp og kartong. Der er på disse områder at frihandelsordningen innebærer de største endringer i avsetningsmuligheter og konkurransemessige forhold. Størst betydning for oss synes tollavviklingen på det britiske marked å få. Om lag fjerdeparten av det britiske papirforbruk — ca. 1,1 mill. tonn dekkes for tiden av import. En øking i det britiske papirforbruk på eksempelvis 4,5 prosent om året betyr i dag vel 200 000 tonn, og tilsvarende over 40 prosent av Norges samlede utførsel av papir, papp og kartong. Den britiske papirindustri er imidlertid på mange områder meget konkurransedyktig. Tollfrihet for papir i Danmark, Sveits og Portugal må også antas å øke samhandelen i noen grad.

De markedsmessige fordeler norsk treforedlingsindustri kan oppnå i EFTA bør imidlertid ikke overvurderes. De betydelig større treforedlingsland Sverige og Finnland hvis industri på disse områder er i sterk vekst vil oppnå de samme eksportmessige fordeler, og norsk industri må nok innstille seg på økende konkurranse om markedene.

Den nåværende handelspolitiske situasjon i Vest-Europa med en økonomisk splittelse i to blokker kan ikke betraktes som noen tilfredsstillende varig løsning for norsk treforedlingsindustri, hvis ønskemål hele tiden har vært et stort europeisk frihandelsområde omfattende samtlige OEEC-land. Den til dels proteksjonistiske utforming som Fellesmarkedets felles ytre tolltariff har fått vil etter hvert føre til betydelig skjerpet konkurranse og bety en alvorlig hindring for vesentlige deler av Norges treforedlingseksport til dette marked. For den videre utvikling i norsk treforedlingsindustri vil det derfor være av stor betydning om det kunne finnes frem til en løsning av de europeiske markedsproblemer. Mulighetene for en slik løsning synes i dag bedre enn på lenge. Fra norsk synspunkt vil det imidlertid være av avgjørende betydning at det ikke blir laget unntaksordninger for treforedlingsprodukter — og andre viktige eksportvarer også — slik som det under tidligere forhandlinger har vært antydning av enkelte land innen Fellesmarkedet.

Medarbeidere i dette nummer

Carl-Erik Guldahl (c.o. 1953), konsulent i Skogindustrienes økonomiske institutt.

Tore Kindt (c.o. 1948), leder for områdeplanleggingskontoret i Buskerud.

Rolf M. Mengshoel (c.o. 1948), konsulent i Næringsøkonomisk forskningsinstitutt.

Arthur Stonehill (Master of Business Administration, Harvard 1957), stipendiat ved Universitetets Sosialøkonomiske Institutt.

The Conceptual Development of Organization Theory¹⁾

By Arthur Stonehill

I. Introduction.

Although organizations have been a legitimate subject of inquiry since ancient Grecian times, no really comprehensive theory of organizations has been developed as yet. Several models have been proposed, but none have been generally accepted. Nevertheless, organization theorists are hopeful that the eventual answer may come from a synthesis of these partial models along interdisciplinary lines. The problem is to combine into one model the various contributions of economics, psychology, engineering, political science, mathematics, statistics and sociology.

In general, the models can be divided into 3 groups depending on the assumptions about the characteristics of the human member of the organization. The «classical» model assumes that employers are essentially passive adjuncts to machines, capable of carrying out detailed directions but incapable of planning themselves. The second model, the so-called «motivational» model, assumes that organization members have personalities that play a role in organizational decisions. In psychological terms, they are assumed to be influenced in carrying out their work by attitudes, values, and goals, which may or may not be in conflict with the organization's interests. They must be motivated to participate in the organization and the inducements offered must take cognizance of the irrational as well as rational personality factors. The third, and newest model, might be called the «cognitive» or «behavioral» model. Its organizational members are decision makers, planners, and problem solvers possessing both rational and irrational attributes. They are constrained in their practical pursuits by limited power of perception and calculation.

II. The «classical» model.

In the early nineteen-hundreds Frederick Taylor

and his followers created the scientific management approach to a theory of organization. It was primarily an engineering venture, which featured time and methods study as an aid to man's efficiency vis-a-vis machines. The theory led to specifying detailed programs of behaviour that would enable the worker to carry out specialized tasks under production line conditions in the most rational way. Studies were made of the worker's physiological constraints such as human capacity, speed and durability. These became the independent variables, specialized task completion the goal, and cost the dependent variable. The theory also asserted that after the problem had been solved by time and methods study, it could best be implemented by providing incentive wages to the workers and specialized or functional training for the foremen.

At the same time as the scientific management school was concentrating its attention on the workers' physiological problems, the «administrative management» school was developing a body of «good» organization principles. Such writers as Haldane (1923), Henri Fayol (1930), Gulick and Urwick (1937), Mooney and Reily (1939) and Urwick (1943) contributed rational theories of departmentalization. They assume a given organizational goal. Certain tasks have to be performed in order to achieve the goal. The problem is to group the tasks in such a way that the goal can be achieved at minimum cost. For example, an organization can be divided into product divisions (Buick, Oldsmobile, Chevrolet etc.), process divisions (finance department, production department, sales department etc.), clientele divisions (bank savings department, loan department, checking account department etc.), or location divisions (Oslo division, Bergen division, Trondheim division etc.).

More recently, theories of departmentalization have referred to the «assignment problem» and solutions have been attempted by linear programming, and game theory techniques. The problem is most often stated in the following form: «Given n persons and n jobs and a set of real numbers a_{ij} , each representing the value of the i th person on the j th job, what assignment of persons to jobs will yield the maximum total value?»²⁾

The «classical» model still has many adherents today, particularly among economists, mathematicians, statisticians and those working in the inter-disciplinary area of operations research. The main modi-

¹⁾ Many of the ideas in this article have been extracted from March and Simon, *Organizations*. Wherever possible I have used direct quotations, but in many cases their thoughts are almost paraphrased, or at least taken out of context. I apologize if any ideas have been distorted in the process.

²⁾ March and Simon, *Organizations* (New York; John Wiley and Sons, 1958)

fications to the model have come from the improved understanding of rational behaviour, and an extension of the principles to management decision making (instead of just problems of worker manipulation). The worker is still a «given» in the problem. In particular, much work has been done to revise the theories of utility, goal formation and expectations.

Utility theory has reembraced the concept of cardinality as a consequence of the contribution of game theorists, especially Luce and Raiffa in *Games and Decisions*, which is built on the pioneering work of von Neumann and Morgenstern. Game theory asserts that in situations of choice under conditions of risk or uncertainty cardinal utility can be assigned to the decision maker, so that he tries to maximize expected value (the average weighted by the probabilities of the alternative outcomes of a choice) of his utility. Building on such a theory are modern statistical decision models, as well as many operations research models involving dynamic programming. They deal with maximizing expected values of outcomes in situations where future events can be predicted in terms of probability distributions. The advent of the electronic computer has made it possible to test empirically many of these theoretical, deductive models.

The separation of ownership from management and the growth of the huge firms has undermined the classical economic theory, which assumes a goal of profit maximization. Although profit maximization is still the survival condition in perfect competition, the concept of rationality is also consistent with the maximization of a utility index or general preference function (in which profit is but one factor) under conditions of imperfect competition (i. e. uncertainty). Even where profit maximization is still valid, the problem of maximization of short term or long term profits has led to theories of expectations, which project rational capitalization rates of future earnings or return of capital. The use of a single composite goal has complicated the prediction of real life solutions to economic problems. Yet, it has led to more determinacy than the multiple goal theories of the other models, although the solutions often vary frustratingly from empirical observation of actual behaviour.

Investigation of the role of the formation of expectations under uncertainty or risk situations has led to further modification of classical theory. K. S. Arrow and others working in the field of econometrics assert that the decision maker estimates the joint probability distribution of future events and acts to modify expected utility. Many of the econometric models deal with the effect of formation of expectations on dynamic stability, an area somewhat neglected in classical theory.

Work on information, statistical decision and team theory has further extended the understanding of rationality applied to expectations. Team theorists J. Marschak and R. Radner hypothesize that the

amount of sophistication in business expectations is a function of the cost of gathering information. The optimal cost is dependent on the relative merits of alternative information gathering and estimating activities or, in other words, organization forms.

Team decision theory has been applied to the centralization or decentralization problem. «It considers situations involving decentralized and interdependent decision-making by two or more persons who share a common goal and who, at a cost, can transmit information to each other about their own actions or about the parts of the environment with which they are in contact. The problem then is to discover the optimal communication strategy under specified assumptions about communication costs and payoffs».¹⁾

III. The motivational model.

The «classical» model has been attacked by psychologists and sociologists on the grounds that its predicted behaviour and actual behaviour do not correlate when tested empirically. In particular, the «classical» model has trouble in such non-static economic areas as labour economics, oligopoly, imperfect competition, decision making under uncertainty and economic development. Apparently, then, it is necessary to look into the economist's «black box» organization. That is, the firm is no longer just the entrepreneur but a coalition of competing or cooperative groups (stockholders, managers, workers, bankers, etc.). To predict the firm's form of organization and behaviour it is necessary to ascribe personality and even irrationality characteristics to the various members individually and in groups. Such a theory provides a strong tool for dealing with empirical findings of goal conflict and non-maximizing behaviour in organizations.

Even among the motivational theorists there is no agreement on a conceptual framework for an organization theory. There seem to be two main trends of thought. For lack of better names they might be called the «human relations» school and the «inducements-contributions» school.

The «human relations» school traces its popularity back to a series of empirical studies carried out at Western Electric in the USA during the nineteen twenties by a group of Harvard Business School researchers, including Elton Mayo and Fritz Roethlisberger. The original object of their studies was to test under controlled conditions some of the so-called «good administrative principles» from the «classical» model. The experimenters worked with two groups of assembly line workers. One group was isolated in a separate room and their conditions of work were varied to see the effect on production and morale. In addition to taking observations, the Harvard team interviewed the workers and consulted with them about various work problems. The other group received the same attention but their work conditions were not adjusted. The results were remarkable. As the work conditions were improved for the first group (better lighting, air conditioning etc.) morale improved and production increased. However, morale and production also improved in

¹⁾ Herbert Simon, «Theories of Decision-making in Economic and Behavioral Science» in *American Economic Review*, June 1959. Volume XLIX No. 3.

the second group where conditions were uncontrolled. Furthermore, when work conditions were worsened for the first group, morale and production continued to improve.

The conclusion of the experimenters was that production was more closely related to morale than to the physical conditions of work. Although morale might be dependent partly on physical conditions, it also was dependent on good interpersonal relations. The experiment had shown that the morale of both groups improved independent of physical conditions because the workers had been made to feel important. Their self-esteem or sense of self-worth had been increased by being consulted regularly on their problems. Thus, it was the presence of the research group that caused the improved morale and production rather than application of «good administrative principles».

The «human relations» approach sharpened the break between the departments of business administration and economics. Harvard Business School promoted the philosophy that business is an art and not a science. Studies of actual business cases showed that there were so many exceptions in practice to the scientific, deductive rules of the «classical model» (when applied to business and economic problems) that they were nearly worthless. Rather than teach the rules, Harvard, up to the present day, has been using the «case method». Students read and discuss roughly 2000 actual business cases or problem situations, which are supposed to give them 20 years of condensed experience. The students play the role of sales manager, production manager, foreman etc. and get a feeling for making business decisions in context. Thus they must consider problems of human relations as well as mere profit maximization.

The impact of the Harvard approach on the American business scene has been phenomenal. Not only is the «case method» taught in many of the leading schools of Business Administration but also in the corporate management-development programs. The result has been a profound change in the psychological climate of the firm. The desk pounding entrepreneur is being replaced by the human relations minded bureaucrat. The «client centered interview», «me too», «the big picture», «participation», and «the worker's personal background» have become familiar terms in organization jargon. William H. Whyte shocked the USA with his book, «The Organization Man» in 1954. He complains that the emphasis on high morale has resulted in a weakening of the competitiveness of the firm. There is still no proof that high worker morale necessarily means high production. Even worse, the advent of committee rule in large corporations has caused an emphasis on good human relations on the management level as well. Compromise or «united fronts» are the rule of the

day. This means that the genius is afraid to push his inventive ideas because of his fear of departing from the «norm» behaviour of the group.

Another «motivational» approach builds on Chester Barnard's «inducements-contributions» theory, expressed in his book, «Functions of the Executive».¹⁾ Barnard differs from the «human relations» approach in that he does not discard the classical economic model merely because the actors are often irrational and have conflicting personal goals. Instead, he attempts to extend the economic framework of «unconscious cooperation» to include cases of «conscious cooperation». Thus he tries to include in his model both game theory and human relations contributions. He defines an organization as a «system of consciously coordinated activities or forces of two or more persons». The organization is a sort of action field where the individual actors play functional roles. He employs the game theory model of a coalition, which forms when (1) people are willing to participate, (2) they agree on a joint goal and (3) set up patterns of deliberate communication. Each member is induced to participate by a payment from the coalition resources. The total of coalition resources is the sum of contributions of members. The joint goal is arrived at by bargaining over inducements and contributions.

By assuming a joint goal, Barnard is able to retain many of the features of the «classical» model of the rational entrepreneur. Rationality is attributed to the executive organization (peak coordinator) and part rationality, part irrationality to the other members of the firm. However, the organization members can be manipulated by creating the proper psychological climate (in the same manner as the economist manipulates members by the proper technological practices). The survival of the organization is the test of efficiency rather than profit maximization or some other part of the joint goal. However, survival of the organization depends on the total inducements it can distribute. Therefore, it is necessary for the peak coordinator to maximize some kind of a joint preference function. «The preference function maximized by the peak coordinator is itself a resultant of the influences which are exerted on the firm. The peak coordinator is conceived as performing the integrating function: he is conceived as forming the preference system of the enterprise. He does so, however, under the 'weight' of the unconscious and conscious influences exerted upon him. This formulation contains one disturbing possibility. It must be evident that if influence takes the form of authority, and if authority is simultaneously exercised by two or more interest groups in a contradictory manner, the peak coordinator will not be able to formulate a consistent preference system. It may be necessary, under such conditions, to drop the action frame of reference in favour of a behavioristic interpretation (non-maximum).»²⁾

In practice, the peak coordinator tries to achieve the joint goal by substantive planning (the budget for example) and procedural planning (decisions on rules of action and communication).

Especially in the latter case, care must be taken to program the structure of internal as well as exter-

1) Chester Barnard, *Functions of the Executive* (Cambridge, Mass. 1938).

2) Andreas G. Papandreou, «Some Basic Problems in the Theory of the Firm» in *Survey of Contemporary Economics*, Vol. II, Bernard F. Haley, Ed., p. 183—222.

nal influences so that a given stimulus will lead to desired patterns of responses. Such patterns can be repetitive (habit) or innovative (planning to meet new demands on the organization). Recent advances in learning theory have provided new tools for the peak coordinator in this pursuit.

IV. The «cognitive» model.

The «cognitive» model stems, in part, from the availability of the electronic computer, which has now made it possible to test empirically different organization models. This has caused a shift in emphasis to the decision unit as the building block of organization theories, instead of individuals or groups. Moreover, it is now possible to test how organizations *do* make decisions instead of how they *ought* to make decisions.

Survival of the organization is still the overall goal, but the organization member must have more limited concrete goals to guide his actual decisions. Although he is able to make decisions, he is not omniscient in the sense of classical economic man. According to Herbert Simon, he has limited knowledge and computational ability. He must simplify the real world for purposes of choice. For example, his five senses filter the information he observes and only record part of it. Thus, his perceived world differs from the real world. Although his behaviour is «intendedly rational», it is not always «objectively rational»¹⁾.

It is especially in this definition of rationality that the «cognitive» model departs from the previous models, whereas, it accepts many of the other functions of those models. March and Simon of Carnegie Institute of Technology have clarified this difference in their pioneering work, *Organizations*.

«The concept of Rationality.

How does the rationality of «administrative man» compare with that of classical «economic man» or with the rational man of modern statistical decision theory? The rational man of economics and statistical decision theory makes «optimal» choices in a highly specified and clearly defined environment:

1. When we first encounter him in the decision-making situation, he already has laid out before him the whole set of alternatives from which he will choose his action. This set of alternatives is simply «given»; the theory does not tell how it is obtained.
2. To each alternative is attached a set of consequences — the events that will ensue if that particular alternative is chosen. Here the existing theories fall into three categories: (a) Certainty²⁾: theories that assume the decision maker has complete and accurate knowledge of the consequences that will follow on

each alternative. (b) Risk: theories that assume accurate knowledge of a probability distribution of the consequences of each alternative. (c) Uncertainty: theories that assume that the consequences of each alternative belong to some subset of all possible consequences, but that the decision maker cannot assign definite probabilities to the occurrence of particular consequences.

3. At the outset, the decision maker has a «utility function» or a «preference-ordering» that ranks all sets of consequences from the most preferred to the least preferred.

4. The decision maker selects the alternative leading to the preferred set of consequences. In the case of certainty, the choice is unambiguous. In the case of risk, rationality is usually defined as the choice of that alternative for which the expected utility is greatest. Expected utility is defined here as the average, weighted by the probabilities of occurrence, of the utilities attached to all possible consequences. In the case of uncertainty, the definition of rationality becomes problematic. One proposal that has had wide currency is the rule of «minimax risk»: consider the worst set of consequences that may follow from each alternative, then select the alternative whose «worst set of consequences» is preferred to the worst sets attached to other alternatives. There are other proposals (e.g., the rule of «minimax regret»), but we shall not discuss them here.

Some difficulties in the classical theory. There are difficulties with this model of rational man. In the first place, only in the case of certainty does it agree well with common-sense notions of rationality. In the case of uncertainty, especially, there is little agreement, even among exponents of statistical decision theory, as to the «correct» definition, or whether, indeed, the term «correct» has any meaning here (Marschak, 1950).

A second difficulty with existing models of rational man is that it makes three exceedingly important demands upon the choice-making mechanism. It assumes (1) that all the alternatives of choice are «given», (2) that all the consequences attached to each alternative are known (in one of the three senses corresponding to certainty, risk, and uncertainty respectively), (3) that the rational man has a complete utility-ordering (or cardinal function) for all possible sets of consequences.

One can hardly take exception to these requirements in a normative model — a model that tells people how they ought to choose. For if the rational man lacked information, he might have chosen differently «if only he had known». At best, he is «subjectively» rational, not «objectively» rational. But the notion of objective rationality assumes there is some objective reality in which the «real» alternatives, the «real» consequences, and the «real» utilities exist. If this is so, it is not even clear why the cases of choice under risk and under uncertainty are admitted as rational. If it is not so, it is not clear why only limitations upon knowledge of consequences are considered, and why limitations upon knowledge of alternatives and utilities are ignored in the model of rationality.

From a phenomenological viewpoint we can only speak of rationality relative to a frame of reference, and this frame of reference will be determined by the limitations on the rational man's knowledge. We can, of course, introduce the notion of a person observing the choices of a subject, and can speak of the rationality of the subject relative to the frame of reference of the observer. If the subject is a rat and

1) Herbert Simon, «A Behavioral Model of Rational Choice», in *The Quarterly Journal of Economics* (1955)

2) Professor Frisch has suggested that «Functionality» may be a better term for the case (a) than «Certainty», because case (a) is not the opposite of case (c) — which is called «Uncertainty» — but the opposite of the aggregate case where we have either (b) or (c).

the observer is a man (especially if he is the man who designed the experimental situation), we may regard the man's perception of the situation as objective and the rat's subjective. (We leave out of account the specific difficulty that the rat presumably knows his own utility function better than the man does.) If, however, both subject and observer are men — and particularly if the situation is a natural one not constructed for experimental purposes by the observer — then it becomes difficult to specify the objective situation. It will be safest, in such situations, to speak of rationality only relative to some specified frame of reference.

The classical organization theory described in Chapter 2, like classical economic theory, failed to make explicit this subjective and relative character of rationality, and in so doing, failed to examine some of its own crucial premises. The organizational and social environment in which the decision maker finds himself determines what consequences he will anticipate, what ones he will not, what alternatives he will consider, what ones he will ignore. In a theory of organization these variables cannot be treated as unexplained independent factors, but must themselves be determined and predicted by the theory.¹⁾

In substituting their own concept of rationality into the model, they state that:

«It has been the central theme of this chapter that the basic features of organization structure and function derive from the characteristics of human problem-solving processes and rational human choice. Because of the limits of human intellectual capacities in comparison with the complexities of the problems that individuals and organizations face, rational behavior calls for simplified models that capture the main features of a problem without capturing all its complexities.

The simplifications have a number of characteristic features: (1) Optimizing is replaced by satisficing — the requirement that satisfactory levels of the criterion variables be attained. (2) Alternatives of action and consequences of action are discovered sequentially through search processes. (3) Repertoires of action programs are developed by organizations and individuals, and these serve as alternatives of choice in recurrent situations. (4) Each specific action program deals with a restricted range of situations and a restricted range of consequences. (5) Each action program is capable of being executed in semi-independence of the others — they are only loosely coupled together. [A-6.26]

Action is goal-oriented and adaptive. But because of its approximating and fragmented character, only a few elements of the system are adaptive at any one time, the remainder are, at least in the short run, «givens». So, for example, an individual or organization may attend to improving a particular program, or to selecting an appropriate program from the existing repertory to meet a particular situation. Seldom can both be attended to simultaneously.²⁾

In at least one other important area, goal formation, the «cognitive» model departs from the other models. In the «motivational» model, conflicting goals are accepted as part of the psychological environment in which the organization exists. This makes it difficult to find criteria by which to measure efficiency. In «game theory», «team theory» and «inducements-contribution theory» the individual organization members are supposed to have widely varying preference orderings. These are made joint through bargaining and side payments. The coalition can then be treated like the classical entrepreneur. However, according to the «cognitive» model, a point preference ordering is not descriptive of observed organizational goals. The actual goals are expressed in terms of aspiration levels which change in response to experience.

Cyert and March claim that the coalition goal (or goals) is formed by bargaining for side payments (money, personal treatment, policy commitments etc.), but the total value of side payments is not fixed as in the above mentioned theories. Instead, the total value is a function of the composition of the coalition and distribution of payments. Many of the resultant goals are unclear, non-operational, or merely aspiration level objectives. Thus, there is a need to stabilize and elaborate the goals by means of such techniques as budgets, formal separation of functions, precedents, and experience.³⁾

In dynamic models there must also be a goal adjustment mechanism that reacts to changes in the environment. In the steady state the aspiration level is greater than achievement by a small amount. If achievement is increasing at an increasing rate, the aspiration level will have short run lags. There will be excess resources and excess payments to those members most intimately connected with the organization (management and workers in particular). If achievement decreases because of an unfavorable environment, the aspiration level will be too high. Nevertheless, some of the slack can be made up by drawing on the excess payments left over from good times.⁴⁾

Finally, all goals cannot be watched simultaneously. There must be an attention focusing device which causes some goals to be emphasized at one point in time and other goals at other points in time. Thus it is perfectly possible to have inconsistent goals (as observed in practice) provided attention is not focused on all of them at the same time.⁵⁾

Conclusion.

All three models discussed in this article are partial approaches toward a more comprehensive conceptual framework for an organization theory. So far no «General Theory» has been accepted. The biggest problem still is the lack of empirical evidence to test the various models. This is lacking because of the indeterminacy of the non-economic models. There are still many people today who feel that despite its conceptual weakness, the economic «mechanical» model is the only one which has any practical use, at least until a «general theory» of organization can be developed.

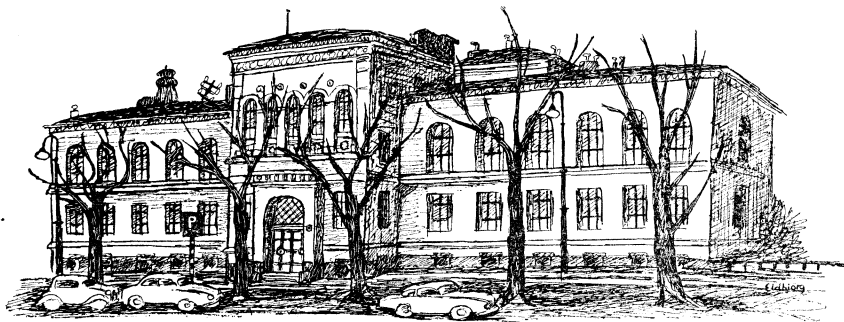
1) March and Simon, *Organizations*, (New York, John Wiley and Sons, 1958) p. 137—139.

2) March and Simon, *Organizations*, (New York, John Wiley and Sons, 1958) p. 169.

3) Cyert and March, «A Behavioral Theory» in Mason Haire, Editor, *Modern Organization Theory* (1960).

4) Ibid.

5) Ibid.

1958	9	»
1959	8	»
1960	2	»

I parentes bemerket var omlag 4 prosent av kandidatene kvinner. Nå i vår blir det uteksaminert en kvinnelig sosialøkonom for første gang siden 1957.

Som en ser, regnes det med at antallet kandidater stadig vil stige, og den tendensen skulle være sikker nok. Om ikke annet, må en rekne med flere studenter på grunn av de store ungdomskullene som kommer inn til Universitetet nå. De konkrete tallene har atskillige usikkerhetsmomenter, både studietilbøyeligheten og frafallsprosenten i framtida er ukjent. Prognosen bygger på at 0,7 prosent av artiumskullene vil bestå forberedende prøve i matematikk for sosialøkonomer. Tidligere har dette prosenttallet vært noe lavere. Videre er det regnet med at under den nye studieordningen vil 80 prosent av dem som har tatt matematikken fullføre 1. avdeling, og at 85 prosent av disse igjen vil fullføre 2. avdeling. Under den gamle studieordningen har disse tallene vært omlag 70 prosent og 95 prosent. En rekner altså med at flere vil ta 1. avdeling, og at en del så vil slå seg til ro med tittelen exam. oecon.

Kandidatprognose

Norges Almenvitenskapelige Forskningsråd har utarbeidet en prognose over hvor mange som vil ta sosialøkonomisk embetseksamen i årene 1961—1975. Den ser slik ut:

1971	52 kand.
1972	55 »
1973	57 »
1974	59 »
1975	59 »

Gjennomsnittlig
56 kandidater
pr. år

1961	10 kand.
1962	14 »
1963	19 »
1964	21 »
1965	23 »

Gjennomsnittlig
17 kandidater
pr. år

Det kan ha interesse å sammenlikne prognosen med den faktiske tilgang på sosialøkonomer de siste årene. I 1952 var det 64 som tok eksamen, siden har tallet sunket raskt:

1966	25 kand.
1967	28 »
1968	33 »
1969	40 »
1970	45 »

Gjennomsnittlig
34 kandidater
pr. år

1953	44 kandidater
1954	51 »
1955	42 »
1956	27 »
1957	19 »

Sagt om sommertid

Fra den intense debatt om sommertiden som i det siste har pågått i pressen, gjengir vi nedenfor endel vektige uttalelser.

«Sommertiden har i det hele tatt noe perverst over seg...»

N. Falck-Ytter i Aftenposten.

«Det var i allefall tyskerne som var årsaken til den. Det skal vi ikke glemme.»

Rolf Nærup i Aftenposten.

«Det forekommer meg at ordningen med sommertid har et sosialistisk tilsnitt.»

Lars Smith i Farmand.

«For utendørs svømmeundervisning er også denne ordningen meget uheldig.»

«Yrkeskvinne» i Aftenposten.

«Det kunne være på sin plass å innføre vintertid i stedet for sommertid og la dem som må tidlig opp begynne en time senere, i stedet for en time tidligere.»

Ph. Söderblom i Aftenposten.

TRYGGHET FOR FAMILIEN

Ved å tegne livsforsikring med familietillegg kan De for en overkommelig premie trygge familien med et beløp som virkelig monner.

For nye forsikringer etter denne form yder vårt selskap allerede fra tegningen *garanterte tillegg* på 11—20% (etter forsikringens utløpsår). Garantien gjelder foreløbig for de første 5 år. Eksempelvis kan en 30-årig familieforsørger for en årlig premie på kr. 414,— få en forsikring på kr. 10.000,— som utbetales ved hans 70. år eller tidligere død — med familietillegg som sikrer utbetaling av det femdobbelte beløp, kr. 50.000,—, ved død i de første 20 år. I de første 5 år garanterer Norske Liv dessuten et tillegg som i dette tilfelle utgjør 15%, slik at den samlede utbetaling ved død for 1. januar 1966 blir kr. 57.500,—. Henvend Dem til en av våre representanter, eller til vårt hovedkontor, Drammensveien 21, Oslo. Tlf. 44 39 50.

NORSKE LIV
Stiftet 1844

Stadig stigning i påviste oljereserver

Optimistisk oversikt fra OEEC

I fremtidsvisjonen Norge anno 1980 skriver Johan Vogt at han i sin samtale med redaktøren av Statsøkonomisk Tidsskrift måtte innrømme at dennes optimisme når det gjaldt tilgangen på olje i verden var basert på en ganske nøktern tenkemåte. «Helt fra mine første studentår,» skriver Vogt, «hadde jeg stadig sett profetier om at verdens oljeforråd snart ville være uttømte, og jeg hadde selv gjennom 30 år vært vitne til at disse varselrop bare hadde vært blind alarm.»

Det er mange som har stillet seg det samme spørsmål om de eksisterende oljereserver er tilstrekkelige til å dekke det fremtidige behov, eller om man i en ikke altfor fjern fremtid vil bli stillet overfor en krise på grunn av mangel på olje.

I den siste oljepublikasjon fra OEEC, «Oil. Recent Developments in the OEEC Area», gis det en oversikt over de eksisterende oljekilder som nok vil berolige de fleste. I oljesjargongen opererer man med uttrykket «proven reserves», som på norsk kanskje best kan gjenngis med «påviste reserver». Det er ingen alminnelig akseptert definisjon av hva som ligger i dette begrep, men i alminnelighet forstår man de oljereserver som er blitt påvist ved boring og som kan drives frem på kommersiell basis ved hjelp av eksisterende metoder. I 1959 utgjorde disse «proven reserves» omtrent 40 ganger produksjonen i hele året 1959. Kaster man et blikk tilbake i tiden

vil man se at dette forholdstall stadig har øket, idet forholdene mellom «proven reserves» og produksjonen i 1938 var 16 til 1, i 1949 22 til 1 og i 1959 altså 40 til 1.

På en mer spekulasjonsmessig basis har det vært gjort visse anslag over summen av disse påviste reserver og det man vil kunne oppdage av oljeforekomster i fremtiden. I OEEC-publikasjonen blir det nevnt at enkelte har gjetttet på at dette tall er av en størrelsesorden omkring 250 000 mill. tonn som, sammenholdt med den aktuelle verdensproduksjon på omkring 1 000 mill. tonn, skulle tilsvare reserver for 250 års 1959-produksjon. Selv dette tall tar ikke hensyn til en eventuell ny produksjonsteknikk som kan komme til anvendelse for å utnytte den olje som finnes i visse sandområder i Canada og lignende steder. Den optimistiske konklusjon som trekkes i OEEC-publikasjonen er derfor at det ikke skulle være grunn til å frykte at verdens oljereserver er utilstrekkelige til å dekke behovet i en overskuelig fremtid.

Det som fra et vest-européisk synspunkt kan vekke bekymring, er at oljereservene er så ulike fordelt over de forskjellige oljeområder i verden. Som det fremgår av tabellen over oljereserver i 1959, har eksempelvis USA reserver som bare er tilstrekkelige til å dekke 13 års 1959-produksjon, mens Sovjetsamveldet har oljereserver nok til å dekke 28 års 1959-produksjon. De største oljeforekom-

stene er som man vil se i det meget urolige Midt-Østen med forekomster som andrer til 110 års 1959-produksjon.

Utviklingen i 5-året fra 1955 til 1959 bekrefter fullt ut den markerte tendens i retning av mindre bruk av fast og mer bruk av flytende brensel. Mens fast brensel i 1955 utgjorde 75 % av energiforbruket i OEEC-området og flytende 21 %, var situasjonen i 1959 den at flytende brensel hadde vunnet atskillig terreng og dekket hele 30 % av energiforbruket. Samtidig var forbruksandelen av fast brensel sunket til 64 %. Fra et norsk synspunkt er det påfallende å se at elektrisiteten bare dekker 3—4 % av energiforbruket, og at stigningen bare er en enkelt prosent fra 1955 til 1959.

En sammenligning av produksjonsområder og forbruksområder viser klart den særpregede stilling Europa inntar med bare 1 % av verdens råoljeproduksjon og hele 17 % av forbruket i 1959. Ifølge de kilder OEEC har benyttet seg av, kom verdens råoljeproduksjon i 1959 for første gang opp i 1 milliard tonn. Totalt sett steg verdensproduksjonen fra 783 mill. tonn i 1955 til 1 011 mill. tonn i 1959, men det skjedde forrykninger mellom oljeområdene innbyrdes. Mens De forente stater i 1955 svarte for 45 % av verdensproduksjonen, var landets andel i 1959 sunket til 38 %, mens Sovjetsamveldets og Øst-Europas andel var øket fra 11 til 15 %. Mens produksjonsøkningen i USA i det samme 5-år utgjorde 8 % steg produksjonen i Sovjet og Øst-Europa med hele 77 %.

Noe av det samme gjorde seg også gjeldende på forbrukssiden. De forente Stater, som både i 1955 og 1959 var den overlegent største forbruker av råolje, la i 1955 beslag på 52 % av forbruket, mens andelen i 1959 var sunket til 46 %. Samtidig hadde Sovjetsamveldet og Øst-Europas andel øket fra 10 til 13 % med en forbruksøkning på hele 65 % i løpet av 5-årsperioden.

Verdens oljereserver 1959.

	Oljereserver Mill. tonn	Produksjon 1959 Mill. tonn	Oljereservene i forhold til 1959- produksjonen
USA	4 911	378	13
Caribbean	2 789	161	17
Resten av den vestlige verdensdel ..	1 270	54	24
Total	8 970	593	15
Midt-Østen	24 736	226	110
Vest-Europa	218	13	16
Sovjetsamveldet m. v.	4 130	149	28
Resten av den østlige verdensdel	2 327	30	80
Total	31 411	418	76
Total	40 381	1 011	40

K. S.

Løreningsnytt

Sosialekonomisk Samfunn

Melding fra Hovedstyret

Møtedagene i høstsemesteret 1961 er fastlagt. Programmet på de enkelte møter kan bare skisseres. Hovedstyret har imidlertid foreløpig blitt stående ved følgende opplegg:

- Tirsdag 5. sept. Valgmøte med representanter for de enkelte politiske partier. Partienes sekretariater utpeker representantene.
Åpent møte med publikum utenfra og presse.
- » 26. » Regjeringens skattemelding.
Rundebordskonferanse med 3 deltakere.
- » 17. okt. «Har vi en tilfredsstillende økonomisk vekst?»
Rundebordskonferanse med 4 deltakere.

- » 7. nov. «Investerer vi riktig?»
Innledningsforedrag med 3 forbedrede innlegg.
- » 28. » Møtedagen holdes åpen. Mulighet for en utenlandsk foredragsholder.

» Fredag 8. des. Julemøte.

Foredragsholdere og deltakere i rundebordskonferanser er delvis sikret. Hovedstyret finner det likevel lite hensiktsmessig å offentliggjøre noen navn nå. De påtenkte deltakere er så vidt opptatte og reisende mennesker at en bør være varsom med å forveksle deres villighet med evne på det aktuelle tidspunkt.

Sosialekonomisk Samfunns 2. høstkurs finner sted i dagene 16.—18. november 1961 med hovedemne «markedsproblemer». Som et ledd i den etterutdanning som høstkursene tar sikte på å gi, vil det på torsdagene 12/10, 19/10, 26/10 og 2/11 bli holdt ettermiddagsforelesninger som skal gi kandidatene en innføring i de nyvinninger innen faget som de siste årene har gitt. Forelesningene vil foregå i Frederiksgt. 3. Den komiteen som arbeider med høstkurset 1961 består som tidligere nevnt av Egil Bakke, Hans Heli, Tor E. Haug, Juul Bjerke og Bjørn Fedje.

Av de saker som Hovedstyret ellers har hatt oppe i vårsemesteret, kan nevnes nyopptrykking av Samfunnets lover med de endringer som har funnet sted

SIVILØKONOM — SOSIALØKONOM

I vår Økonomiseksjon ved hovedkontoret i Oslo er det ledig en avdelingssjefstilling.

Avdelingens hovedoppgaver er analyser og utredninger, økonomisk planlegging og kontroll samt organisasjonsspørsmål.

Stillingen ønskes besatt med en siviløkonom, sosialøkonom eller en med tilsvarende utdanning.

Praksis fra lignende arbeid er nødvendig.

Vi tilbyr gode lønns- og arbeidsvilkår — pensjonsordning.

Vi vil være behjelpelig med å skaffe bolig.

Søknad med referanser, attester og vitnesbyrd sendes vår Personalavdeling.

AKTIESELSKAPET UNION (UNION CO.)

POSTBOKS 409

N. VOLLGT. 4. OSLO

etter 1955. Det er forutsetningen at lovsamlingen i den nye utgaven skal inneholde en del sider beregnet på innklebing av kontingent-kvitteringsmerker.

Når det gjelder innsamlingen til den gave som skal gis Oslo Universitet i sammenheng med Ragnar Frisch's 30-års jubileum som professor, kan det slås fast at oppslutningen har vært ytterst gledelig. Derfor begynner det nå å haste for den som ennå ikke har sendt bidraget, men som ønsker å være med. Gavefondets bankgironr. er 3335/163 og postgiro-nummeret er 9943.

Helsedirektør Evang om det nye China på medlemsmøte 12 —4.

Det var en av disse kveldene etter påske med så løfterik mildhet i det svake vinddraget og så lysende himmel at et stakkars vanlig menneske vanskelig kunne unngå å tenke at «april i Vestre Aker» var vel så fristende som Evang på Ribø. Nå har vi lenge antatt at sosialøkonomer slett ikke er vanlige mennesker. Og denne onsdag kvelden ga en ny bekreftelse. Foredragssalen var så tettepakket at de som kom bakerst i køen ville hatt vanskelig for å høre en stemme som ikke bar så godt som Evangs gjør. Årsaken til en slik interesse etter flere tynt besatte møtesaler i mørke vinterkvelder? Onsdag (istedenfor tirsdag)? Nei. Det nye China? Nei. Evang? Ja. I hvilken utstrekning den spesielle aktualiteten Evangs navn hadde fått etter Partiets landsmøte pirret nysgjerrigheten vet vi ikke, men selv om et så sensitivt spørsmål som atomparagraffen ikke ble berørt, ble møtet en bekreftelse på at Karl Evang er en av de få nordmenn som ved selve sin vitale personlighet, ved sin engasjerthet, er i stand å binde en forsamlings interesse.

Helsedirektør Karl Evang ga i noen korte innledende bemerkninger et riss av Chinas utstrekning, klima og befolkning. Landet har en utstrekning på ca. 9,6 millioner km², dvs. ca. 30 ganger så mye som Norge. Folke-mengden går opp i ca. 650 millioner, eller ca. 200 ganger så mye som Norges. Chinas beliggenhet går fra Berlins breddegrad i nord til så vidt inn i tropiske sone i sør. Ca. 94 prosent av befolkningen tilhører den samme folkestammen, men de 6 prosent «rasefremmede» (referentens ordbruk) bebor halvparten av landområdet i nord og vest.

China har en federal regjering i Peking og 23 provinser med gjennomsnittlig 30 mill. innbyggere pr. provins. Provinsene er igjen delt i distrikter og kommuner. Dessuten er det noen selvstyrte byer, nemlig Shanghai, Peking og Tientsin.

China fikk den første kontakten med vesten nesten 1200—1300 år etter Kristi fødsel. Kontakten foregikk da landverts. Men i 1516 kom det første fartøy fra Europa. Det var portugisisk. China begynte da en livlig handel, og utviklet seg til et rikt land i de nærmeste par hundreår. Den avgjørende endring i europeernes innflytelse i China kom da engelskmennene oppdaget opium-handelens muligheter. Opium ble solgt til kineserne for visstnok aller første gang i 1781. Kampen om opium som alminnelig betalingsmiddel kulminerte foreløpig med opiumskrigen 1842—44 og 1856—60, som blant an-

net ga England den verdifulle kronkolonien Hongkong. Det lyktes å undertrykke kineserne på en måte som best illustreres ved oppslaget «Dogs and Chinese forbidden».

Det lyktes imidlertid aldri å kolonisere China på samme måte som India, de afrikanske landene osv. Selv om europeerne for en stor del dominerte det økonomiske liv, ser det ut til at den vesentlige politiske makt lå hos innbyrdes stridende generaler under tider med skiftende forfatninger. Den «liberale opprører», Sun Yat-sen, bygde opprinnelig på den kinesiske middelklasse, men etter 1921 ble han revolusjonær og konfiskerte en del av de store jordeiendommene. Årsaken var japanernes erobringstokter i nord. Chiang Kai-shek brukte derimot for en vesentlig del sine krefter i kampen mot de revolusjonære, også etter at Chinas kamp etter 1940 var blitt en del av verdenskampen mot nazisme og fascisme.

Kineserne har en kultur som er runnet av sine egne kilder. De betrakter oss som nykomlinger. Men med solid tradisjon i ryggen gjør de det uten hovmod. De føler en intens forbitrelse — særlig mot USA — fordi de ikke oppnår medlemskap i FN. De føler det som en uhyrlig fornærmelse å skulle være utstøtt av verdens gode selskap, som det eneste fattige land.

China er et økonomisk underutviklet land. Jordbruket drives uhyre intensivt med en enestående mangel på tekniske hjelpemidler. Det foregår en individuell planting av ris, og hver kvadrattomme ledig jord utnyttes til grønnsakdyrking. Hver familie får 2 mål jord til privat dyrking. Det kan være tilstrekkelig i de fruktbare distrikter i sør, men altfor lite i distrikter som ligger dårligere til rette for dyrking.

Vitenskapelig assistent ved Norges tekniske høgskole

Ved Institutt for Sosialøkonomi, NTH, er det ledig en midlertidig stilling som vitenskapelig assistent. Stillingen ønskes besatt med en sosialøkonom, siviløkonom eller en sivilingeniør med driftsteknisk bakgrunn og interesse for teknisk økonomi. Assistenten vil bli pålagt oppgaver under Instituttets undervisnings- og forskningsprogram, men vil også gis anledning til arbeid med egne prosjekter og videreutdanning, f. eks. med sikte på licentiatgrad i teknisk økonomi.

Lønn etter lønnsklasse 14 i statens lønnsregulativ: samlet kontantlønn etter fradrag av pensjonsinnskott kr. 17.191,- pr. år, stigende til kr. 19.776,- etter 4 år.

Tilsetningen er begrenset til 3 år med adgang til forlengelse i ytterligere 3 år.

Helseattest vil bli krevd av den som tilsettes.

Søknad med rettkjent avskrift av vitnemål og attester sendes høgskolens sekretariat innen 30. juni 1961. (B)

Visse deler av China er groteskt overbefolket. Hungerkatastrofer truer stadig. Ikke minst de klimatiske forhold bidrar til det. Landet mangler fjellkjeder. Det blåser en kald, støvet vind fra nord om vinteren og fuktig monsunvind fra havet i sommertiden. Insektplagen har til tider vært sjenerende. Den fattige befolkningen har vært sterkt plaget av sykdommer, tarminfeksjoner på grunn av urenslighet har gjort seg sterkt gjeldende.

Det har imidlertid nå foregått en folkemobilisering mot de uhygieniske forhold. Med enkle midler har kineserne greid å bekjempe mange sykdommer, for eksempel den tarmlidelsen som overføres ved snegler og som er utbredt i Egypt. Kineserne oppdaget at sneglen blir drept når den kommer under jorden. Det er derfor blitt en patriotisk handling å grave ned snegler på samme måte som å drepe mygg, fluer, rotter og spurv. I fjor ble forresten spurven tatt av listen til fordel for veggedyr.

Nasjonen har foreløpig ikke krefter til å rydde opp i slumstrøkene. Men oppsynsmenn — særlig kvinner — sørger for *renslighet*. Kineserne viser at «fattigdom og møkk» ikke nødvendigvis hører sammen. Et minimum av leger, helsesøstre osv. har oppnådd fantastiske resultater. Ellers var det et alminnelig inntrykk at den forebyggende medisin fikk førsteprioritet og at den kurative medisin hang etter.

Innenfor folkekommunene drives det et energisk og som oftest uhyre primitivt forsøk på industrialisering. Små og store fabrikker blir bygd *utenfor byene*. I en landkommune går virksomheten særlig ut på å lage redskap som kan brukes i jordbruket. Ikke sjelden skjer produksjonen praktisk talt uten maskinhjelp.

Som eksempel på i hvilken grad landet er inne i en pionerperiode ble nevnt at det i en industriby som Shanghai kunne forekomme at en gate var sperret av industriprodukter. Transportapparatet strakk ikke til. Mennesker, ikke minst kvinner, gjerne med kjerrer, utførte en stor del av varetransporten. For en iakttaker ligger det nær å gjøre seg visse refleksjoner om de tilpasningsvansker dette samfunnet kommer opp i etterhvert som mekaniseringen kommer. Bare en lastebil vil kunne erstatte et stort antall av de menneskene som nå er sysselsatt med kjerre- eller bæretransporten.

Kvinnene er også uhyre aktive i folkekommune-verkstedene. Mobilisering av den kvinnelige arbeidskraften er et ledd i kvinneemansipasjonen. De argumenter som brukes er for det meste de samme som en hører i Norge. Husmødre som bare stiller hjemme kan bare snakke om ungeslarv og naboer, og det blir det «ikke noe ekteskap av». Mange av kvinnene arbeider 6 timer på verkstedet om formiddagen og går på skole for å lære å lese og skrive om kvelden. Det legges imidlertid mye arbeid i å avlaste husmødrene for deres strev i hjemmet. Frokostmåltidet spises hjemme og de øvrige måltider på kafeteria.

På landet har moren ofte med seg barna på marken. I byene tar barnekrybber eller besteforeldre seg av barna når moren er ute på arbeid. Det er kjent at kineserne tidligere baserte familielivet på «storfamilien» — dvs. mann-kone-barn-besteforeldre-onkler-tanter osv. Den eneste familieform som kan forenes med et industrialisert samfunn er imidlertid mann-kone-barn, så nær skjer det en omstilling som koster noe.

Matstellet i China er uhyre tidkrevende. Det er streng matrasjonering med rasjoner på 16—32 kg ris pr. måned, 250—400 gram kjøtt, 700 gram fisk. Det ytes ekstra-

rasjoner til enkelte. Viktigere er antakelig den private matauk som drives. Det ble påstått at svartebørshandel ikke forekom.

Forbruket er preget av den høyeste grad av nøysomhet. Tobakk og den slags ting er luksus. Tekstiler er rasjonert og kunne nærmest plasseres i det midlere prisleie. Bøker og andre kulturgoder er derimot subsidiert og relativt rimelige. Tiggere eksisterer ikke og «tips» hører heller ikke med til god skikk og bruk.

Helsedirektør Evang hadde også besøkt Sovjet-Unionen 11 år etter revolusjonen, og fant det interessant å foreta sammenligninger mellom det han husket derfra og det han nå så i China 11 år etter revolusjonen der. Kineserne har avgjort kommet kortere enn russerne. Men så hadde kineserne også en svært mye ugunstigere utgangssposisjon. Kineserne har levd i sitt eget land med sin egen kultur gjennom hundrer av år uten noen vesentlig kontakt med de industrialiserte samfunn.

Evang fortalte at det ikke går an for en kineser å ikke vite. Han kan ikke uten å tape ansikt besvare et spørsmål med «jeg vet ikke». Da svarer han heller på noe annet, skaffer seg informasjon og besvarer spørsmålet dagen etter. Helsedirektøren praktiserte i stor utstrekning selv denne kinesiske moralen overfor den strøm av spørsmål som kom etter kåseriets slutt. Men han visste utrolig mye etter 3 ukers besøk, og fikk dessverre ikke anledning til å utfylle svarene dagen derpå.

E. W. O.

Redaktører:

Paal Bog — Erik Botheim

Redaksjonssekretær:

Leif Skaug

Studentredaktør:

Hilde Bojer

Redaksjonens adresse: Frederiksgate 3, Oslo

Sosialøkonomen utkommer med 10 nummer pr. år og sendes gratis til medlemmene av Sosialøkonomisk Samfunn.

Abonnementspris kr. 30.- pr. år.

Løssalg kr. 3.- pr. nr.

Henvendelser om abonnement og forsendelse rettes til UNIVERSITETSFORLAGET, Karl Johans gate 47, Oslo

Tel. 33 71 43 - Postgiro 15 530

ANNONSEPRISER:

Bakre omslagsside kr. 300.-

1/1 side kr. 250.-

1/2 side kr. 150.-

1/4 side kr. 90.-

1/8 side kr. 55.-

1/16 side kr. 35.-